

T.C
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SPOR YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI

**BEDEN EĞİTİMİ ÖĞRETMENLERİNİN TÜKENMİŞLİK DÜZEYLERİ
(ANKARA İLİ UYGULAMASI)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mehmet TUNA

Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Zafer ÇİMEN

ANKARA
Nisan 2010

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
Sağlık Bilimleri Enstitüsü**

Kabul ve Onay

**Spor Yönetimi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans çerçevesinde yürütölmüş olan
bu çalışma aşağıdaki jüri tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul
edilmiştir.**

Tez Savunma Tarihi: 09.04.2010

İmza

**Prof. Dr Azmi YETİM
Gazi Üniversitesi BESYO
Jüri Başkanı**

İmza

**Yrd. Doç. Dr Zafer ÇİMEN
Gazi Üniversitesi BESYO
Tez Danışmanı**

İmza

**Yrd. Doç. Dr Erkan Faruk ŞİRİN
Selçuk Üniversitesi BESYO
Üye**

İçindekiler

Sayfa No

Kabul ve Onay	i
İçindekiler	ii
Tablolar	iv
1. GİRİŞ	1
2. GENEL BİLGİLER	4
2.1. Eğitim.....	4
2.2. Beden Eğitimi ve Spor	4
2.4. Tükenmişlik	7
2.4.1. Tükenmişliğin Nedenleri ve Belirtileri	9
2.4.2. Tükenmişliğin Evreleri	12
2.4.3. Öğretmenlerde Tükenmişlik	14
2.4.4. Öğretmenlerin Tükenmişliklerini Etkileyen Etmenler.....	16
2.4.5. Beden Eğitimi Öğretmenlerinde Tükenmişlik İle İlgili Araştırmalar	18
3. MATERYAL VE YÖNTEM	25
3.1. Araştırmanın Yöntemi.....	25
3.2. Evren ve Örneklem	25
3.2.1. Evren.....	25
3.2.2. Örneklem.....	26
3.3. Veri Toplama Araçları	27
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu:.....	27
3.3.2. Maslach Tükenmişlik Envanteri-Eğitimci Formu (MTE-EF):	27
3.4. Verilerin Toplanması	31

3.5.	Verilerin Analizi	32
4.	BULGULAR.....	33
4.1.	Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Demografik Özellikleri.....	33
4.2.	Ölçme Aracından Elde Edilen Verilere İlişkin Bulgular	37
5.	TARTIŞMA	55
6.	SONUÇ	68
7.	ÖZET	72
8.	SUMMARY	74
9.	KAYNAKLAR	76
10.	EKLER.....	82
11.	TEŞEKKÜR.....	87
12.	ÖZGEÇMİŞ	88

Tablolar

Sayfa No

Tablo 1. Araştırmanın Evren ve Örneklemindeki Beden Eğitimi Öğretmen Sayıları	26
Tablo 2. Öğretmenlerin Cinsiyetlerine İlişkin Bulgular	33
Tablo 3. Öğretmenlerin Kıdemlerine İlişkin Bulgular.....	33
Tablo 4. Öğretmenlerin Görev Yerlerine İlişkin Bulgular.....	34
Tablo 5. Öğretmenlerin Ders Verdikleri Sınıf Mevcuduna İlişkin Bulgular	34
Tablo 6. Öğretmenlerin Görev Yaptıkları Okullarındaki Ders Araç-Gereç Yeterliliğine İlişkin Bulgular	34
Tablo 7. Öğretmenlerin Okullarındaki Spor Salonu Bulunmasına İlişkin Bulgular.....	35
Tablo 8. Öğretmenlerin Beden Eğitimi Ders Saati Yeterliliğine İlişkin Bulgular.....	35
Tablo 9. Öğretmenlerin Mesleki Seminer Veya Hizmet İçi Eğitime Katılmalarına İlişkin Bulgular.....	36
Tablo 10. Öğretmenlerin Öğretmenlik Mesleğinin Gelirini Yeterli Bulunmasına İlişkin Bulgular.....	36
Tablo 11. Öğretmenlerin İş Değişikliği Yapmak İstemelerine İlişkin Bulgular.....	36
Tablo 12. Öğretmenlerin Tükenmişlik Ölçeği Alt Boyut Puanlarına Ait Değerlerin Normallik Sınaması	37
Tablo 13. Öğretmenlerin Cinsiyet Değişkenlerine Göre Tükenmişlik Ölçeği Alt Boyutlarına Ait Puan Ortalamalarının Karşılaştırılmasına İlişkin t Testi Sonuçları.	37
Tablo 14. Öğretmenlerin Kıdem Değişkenlerine Göre Tükenmişlik Ölçeği Alt Boyut Puanlarına Ait N, $\bar{X}$ ve Ss Değerleri.....	38
Tablo 15. Öğretmenlerin Kıdem Değişkenlerine Göre Tükenmişlik Ölçeği Alt Boyutlarına Ait Puan Ortalamalarının Karşılaştırılmasına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.	39
Tablo 16. Öğretmenlerin Kıdem Değişkenlerine Göre Kişisel Başarı Alt Boyut Puan Ortalamalarına Ait Tukey Testi Bulguları.	40

Tablo 17. Öğretmenlerin Görev Yerleri Değişkenlerine Göre Tükenmişlik Ölçeği Alt Boyutlarına Ait Puan Ortalamalarının Karşılaştırılmasına İlişkin t Testi Sonuçları.	40
Tablo 18. Öğretmenlerin Ders Verdikleri Sınıf Mevcudu Değişkenlerine Göre Tükenmişlik Ölçeği Alt Boyut Puanlarına Ait N, $\bar{X}$ ve Ss Değerleri.	41
Tablo 19. Öğretmenlerin Ders Verdikleri Sınıf Mevcudu Değişkenlerine Göre Tükenmişlik Ölçeği Alt Boyutlarına Ait Puan Ortalamalarının Karşılaştırılmasına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.	42
Tablo 20. Öğretmenlerin Okullarındaki Ders Araç-Gereç Yeterliliği Değişkenlerine Göre Tükenmişlik Ölçeği Alt Boyut Puanlarına Ait N, $\bar{X}$ ve Ss Değerleri.	43
Tablo 21. Öğretmenlerin Okullarındaki Ders Araç-Gereç Yeterliliği Değişkenlerine Göre Tükenmişlik Ölçeği Alt Boyutlarına Ait Puan Ortalamalarının Karşılaştırılmasına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.	44
Tablo 22. Öğretmenlerin Okullarında Spor Salonu Bulunma Değişkenlerine Göre Tükenmişlik Ölçeği Alt Boyutlarına Ait Puan Ortalamalarının Karşılaştırılmasına İlişkin t Testi Sonuçları.	44
Tablo 23. Öğretmenlerinin Beden Eğitimi Ders Saati Yeterliliği Değişkenlerine Göre Tükenmişlik Ölçeği Alt Boyut Puanlarına Ait N, $\bar{X}$ ve Ss Değerleri.	45
Tablo 24. Öğretmenlerin Beden Eğitimi Ders Saati Yeterliliği Değişkenlerine Göre Tükenmişlik Ölçeği Alt Boyutlarına Ait Puan Ortalamalarının Karşılaştırılmasına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.	46
Tablo 25. Öğretmenlerin Beden Eğitimi Ders Saati Yeterliliği Değişkenlerine Göre Duygusal Tükenme Alt Boyut Puan Ortalamalarına Ait Tukey Testi Bulguları.....	47
Tablo 26. Öğretmenlerin Mesleki Seminer Veya Hizmet İçi Eğitime Katılma Değişkenlerine Göre Tükenmişlik Ölçeği Alt Boyut Puanlarına Ait N, $\bar{X}$ ve Ss Değerleri.	47

Tablo 27. Öğretmenlerin Mesleki Seminer Veya Hizmet İçi Eğitime Katılma Değişkenlerine Göre Tükenmişlik Ölçeği Alt Boyutlarına Ait Puan Ortalamalarının Karşılaştırılmasına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.....	48
Tablo 28. Öğretmenlerin Mesleki Seminer Veya Hizmet İçi Eğitime Katılma Değişkenlerine Göre Duygusal Tükenme Alt Boyut Puan Ortalamalarına Ait Tukey Testi Bulguları.	49
Tablo 29. Öğretmenlerin Öğretmenlik Mesleğinin Gelirini Yeterli Bulma Değişkenlerine Göre Tükenmişlik Ölçeği Alt Boyut Puanlarına Ait N, $\bar{X}$ ve Ss Değerleri.	49
Tablo 30. Öğretmenlerin Öğretmenlik Mesleğinin Gelirini Yeterli Bulunma Değişkenlerine Göre Tükenmişlik Ölçeği Alt Boyutlarına Ait Puan Ortalamalarının Karşılaştırılmasına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.....	50
Tablo 31. Öğretmenlerin Öğretmenlik Mesleğinin Gelirini Yeterli Bulunma Değişkenlerine Göre Duygusal Tükenme ve Kişisel Başarı Alt Boyut Puan Ortalamalarına Ait Tukey Testi Bulguları.	51
Tablo 32. Öğretmenlerin İş Değişikliği Yapma Değişkenlerine Göre Tükenmişlik Ölçeği Alt Boyut Puanlarına Ait N, $\bar{X}$ ve Ss Değerleri.	52
Tablo 33. Öğretmenlerin İş Değişikliği Yapma Değişkenlerine Göre Tükenmişlik Ölçeği Alt Boyutlarına Ait Puan Ortalamalarının Karşılaştırılmasına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.	53
Tablo 34. Öğretmenleri İş Değişikliği Yapma Değişkenlerine Göre Duygusal Tükenme ve Kişisel Başarı Alt Boyut Puan Ortalamalarına Ait Tukey Testi Bulguları.	53

1. GİRİŞ

Toplumlar, içerisinde barındırdıkları bireyleri eğitmek ve onlara sahip oldukları kültürü aşlamakla yükümlüdürler. Ancak bu şekilde kendilerine ve çevrelerine faydalı birey haline gelebilirler. Bunun gerçekleşmesi için de eğitim öncelikli koşuldur⁴⁷.

Eğitim, toplumların hayatına siyasal, sosyal, kültürel, iktisadi yönden etki eden, yön veren, toplumlardaki gelişmeleri etkileyen bir unsurdur. Bireyin hayatında kendi yaşantısı yoluyla istendik davranış değişikliği süreci olan eğitim, kişiliğin geliştirilmesindeki araçtır. Bu süreçte birey, yaşadığı toplumun değerlerini, inançlarını yaşayarak benimser, yeteneklerini ortaya çıkarır, geliştirir.

Toplumlar varlıklarını sürdürmek, gelişmek için bireyleri yetiştirmek zorundadır. Toplum, bireylere bir yandan yaşayışını, kültürünü, değerlerini, gelenek göreneklerini aşlamak, bir yandan da bilim ve teknoloji alanındaki gelişmeleri, yenilikleri vermek durumundadır. Bunun sağlanması kuşkusuz o toplumun eğitim-öğretim faaliyetleri ile olur. Eğitim ile birlikte, o toplumun yaşayış biçimi, kültürü, değerleri, inançları ile; bilim ve teknoloji alanındaki gelişmeler nesilden nesile aktarılır. Böylelikle toplumlar yaşamlarını sürdürürler⁹.

Ülkeler kalkınmalarının temelini eğitim olduğunda birleşmektedir. Bu da genç neslin bir şekilde yetiştirilmesiyle mümkündür. Bu yetiştirme etkinliklerinin baş mimarı da öğretmenlerdir³². Öğretmenlik devletin eğitim öğretim ve bununla ilgili yönetim görevlerini üzerine alan özel bir ihtisas mesleğidir⁴⁸.

Öğretmenlik, zor görev şartları nedeniyle en yorucu ve yıpratıcı mesleklerden biridir. Çalışma koşulları ve ortamlarında yoğun stres yapıcı

etkenler dolayısıyla öğretmenler tükenmişlik bakımından yüksek riskli bir gruptur. Olumsuz koşullar ve gerilim içinde çalışan öğretmenin hizmet kalitesinde bozulma, beden sağlığında bozulma ve çevreyle olan sosyal ilişkilerde bozulma meydana gelebilir⁴⁹.

Beden eğitimi; insanın bütünü oluşturarak fiziki, ruhi ve zihni niteliklerin bulunduğu yaşın ve genetik kapasitenin gerektirdiği verim gücüne ulaştırmak için rekabet olmaksızın yapılan faaliyetlerin tümüne denir¹⁸. Yani bireyin fiziki kapasite kullanım verimliliğini artırmanın, performansı artırmanın temel amaç olduğu beden eğitimi için söylenebilir.

Beden eğitimi; bütün eğitimdeki gelişimin bir tamamlayıcı parçası olarak, bu yararın sağlanacağı göz önüne alınarak seçilmiş fiziksel aktiviteler aracılığı ile insan performansının gelişiminin amaç edinildiği alanın tümüdür¹². Beden eğitimi ve spor insanlık tarihinin başlangıcından bu yana süregelen insanlığa faydalı faaliyetlerdir denilebilir. “Beden eğitimi ve spor insanlık tarihi ile doğmuş ve ilerlemesine çeşitli özellikler göstererek devam etmiştir”²⁰.

Günümüzde beden eğitimi ve spor; yetişmekte olan nesillerin temel kaynağı olan insana, fikren ve bedenen sağlık kazandıran bir faaliyet olarak kabul edilmektedir. Bu sebeple henüz çocukluk ve gençlik devresinde olan çeşitli bilgi, beceri, tavır ve alışkanlıklar kazanma çağını yaşayan her kademedeki okul öğrencilerinin çağımızın eğitim anlayışına uygun bir şekilde kendi kapasite ve yetenekleri doğrultusunda yetiştirilmeleri önemle ele alınmalıdır⁴⁵.

Tükenmişlik çoğunlukla insanlarla yüz yüze çalışılan mesleklerde, bireylerin karşılaştıkları insanlara karşı duyarsızlaşmaları, duygusal

yönden kendilerini tükenmiş hissetmeleri ve kişisel başarıda yetersizlik duygularında azalma şeklinde kendini gösteren bir sendromdur¹⁹.

Gelecek nesilleri yetiştiren öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeylerinin belirlenmesi için yapılan çalışmalar ayrı bir önem arz etmektedir. Sürekli insanlarla ve öğrencilerle muhatap olan öğretmenler, çeşitli sebeplere bağlı olarak bir takım sorunlar yaşayabilirler. Özellikle öğretmenlerin yaşayacağı bu sorunlar geniş kitleleri olumsuz yönde etkileyebilir. Bu açıdan bir ülkenin eğitiminde rol oynayan öğretmenlerin mesleki tükenmişlik ve iş doyum düzeylerinin tespit edilip gerekli önlemler alınmasının ve alınan kararların hayata geçirilmesinin ülkenin geleceği açısından hayati bir önem taşıdığı söylenebilir³².

Yapılan araştırma, Ankara ili (merkez) ve ilçelerinde görev yapan beden eğitimi öğretmenlerinin tükenmişlik düzeylerinin cinsiyet, mesleki kıdem, görev yerleri, ders verdikleri sınıf mevcudu, ders araç-gereç yeterlik durumu, okullarındaki spor salonu bulunma durumu, beden eğitimi ders saati yeterlilik durumu, mesleki seminer veya hizmet içi eğitime katılma durumu, öğretmenlik mesleğinin gelirini yeterli bulma durumu ve iş değişikliği yapmak isteme durumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla yapılmıştır.

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Eğitim

Eğitim bireyin davranışında kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istendik yönde değişme meydana getirme sürecidir. Kasıtlı olarak kültürlenmeye eğitim denir²⁵. Bu tanımdan yola çıkarak eğitim; bireyin davranış ve hareketinde kendi yaşantısı yoluyla istenilen yönde değişme meydana getirme sürecidir denilebilir.

Eğitim, fertleri müşterek hayatın benzerliklerinden haberdar ederek fertlere yeterli bir homojenlik kazandırmaktadır. Eğitimden kültür naklinde faydalanılması, cemiyete ait kültürün eğitim çağındaki genç kuşaklara aktarılması gayesini taşımaktadır²⁰.

Eğitim, temel sosyal kurumlardan birisidir ve genel olarak bireyin yaşadığı toplumda yeteneğini, tutumlarını ve olumlu değerlerdeki davranış biçimlerini geliştirdiği süreçler toplamıdır⁶¹.

Bir başka deyişle eğitim; resmi örgütlü ve planlı bir sosyalleşme kurumudur. Öğretmenler ise bu kurum içerisinde en önemli sosyalleştiricidir⁶¹.

2.2. Beden Eğitimi ve Spor

İnsan vücudunu oluşturan fiziki, ruhi ve zihni vasıfların bulunduğu yaşı ve genetik kapasitenin gerektirdiği verim gücüne ulaştırılması için rekabet olmaksızın yapılan faaliyetlerin tümüne denir¹⁸.

Diğer bir tanımda ise beden eğitimi, “Milli Eğitimin temel ilkelerine uygun olarak kişinin beden, ruh ve fikir gelişimini sağlamaktadır”. Oyun, jimnastik ve sportif faaliyetlerin tümü ile kişinin bedence sağlam, fikirce uyanık ve ruhen sağlıklı olmasının görüntüsüdür¹⁰.

Spor ise; “Bireysel veya toplumsal kuralları olan yarışmalardır. Basit sözcük anlamı ile oyalanma, oyun işten uzaklaşma” anlamına gelir. Diğer bir ifadede, “spor, beden hareketleri ile kurallara bağlı olarak, yarışma esasına dayanan oyunları kapsar” denilmektedir⁶.

Spor günümüzde ulaştığı nokta itibariyle ekonomik, sosyal, kültürel, politik ve yarışmaya yönelik haliyle, kitleler üzerinde bıraktığı etki ve yarattığı imkân çok büyüktür. Ancak spor bu fonksiyonlarının yanında insanların; boş zamanlarında da dinlenme, eğlenme, macera, yarışma, sosyal ilişki, sağlıklı olma ve daha birçok nedenle yaptıkları aktivitedir⁶¹.

Beden Eğitimi ve Sporun Eğitimde İlişkisi; Bedensel gelişme ile zihinsel, sosyal, duygusal gelişme arasında hayati bir bağlantı olduğu şüphesiz herkes tarafından bilinmektedir. İlk çocukluk çağında motor faaliyetlerde bulunmayan çocuk, hiddet ve korkuya kapılacaktır. Ancak, bu konuda gelişmiş olan çocuk ise rahatça faaliyetlerde bulunacaktır. Spor, çocukların birbiriyle olan ilişkilerine, zihni faaliyetlerine ve duygusal gerginliklerine etki yapacaktır. Keza duygusal durumları, bedensel gelişimlerini etkileyecektir. Çocuğun bedensel sağlığı ve gelişimi için yapılan yatırım, aynı zamanda sosyal, zihinsel ve duygusal gelişimi için yapılan bir yatırımdır⁵.

Beden eğitimi ve spor, bireyin eğitiminin bir parçasıdır. Bu eğitimler bireyin kişisel gelişimine yardım ederken, kendi kapasitesini de en uygun şekilde kullanmasına ve geliştirmesine yardımcı olmaktadır.

2.3. Beden Eğitimi ve Sporun Önemi

Her canlı yaşamını sürdürebilmesi için bir takım hareket ve kabiliyetlere İhtiyaç duyar. İnsan, hareket ederek yaşamını sürdüren bir varlık olduğu için hareket onun doğasıdır. Hareket edemediği sürece yaşama şansı azalır. Bunun için beden eğitiminin önemi, insanın hareket kabiliyetini arttırmak ve bu etkinliği sürdürmektir. İnsan, değer yargılarını ve alışkanlıklarını küçük yaşlardan itibaren kazanmaya başlar. Çocukluk çağı, hareket etme ve oyun dağarcığının gelişmesine müsait olduğu bir dönemdir. Çocuğa algılama, beceri, öğrenme kabiliyetinin yüksek olduğu bir ortama ihtiyacı olan etkinlikler verilmelidir. Bu dönemi geçtikten sonra bu alışkanlıkların sonradan verilmesi ve algılanması oldukça güç olacaktır²⁰.

Beden eğitimi ve spor, iradeyi güçlendirerek insanın kendi kendine güvenini kazanmasını sağlar, şahsiyetin oluşmasını kolaylaştırır. Kendine güven duygusunun kazanılması başarı için şarttır. Beden eğitimi ve spor, ferdin keşfedilmemiş özelliklerini, yaratıcı yönünü harekete geçiren önemli bir faktördür¹⁴.

Cumhuriyetimizin kurucusu ATATÜRK'ÜN de belirttiği gibi; yeni nesiller öğretmenlerimizin ellerinde şekillenecektir. Öyle ise spor alanındaki bu kültürel yapıyı da okullarımızda öğrencilerimize ve gelecek nesillerimize aktaracak olanlar kuskusuz Beden Eğitimi Öğretmenleridir.

Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği; okul öncesi ilk ve orta öğretim kurumlarının Beden Eğitimi ve Spor dersleriyle, okul içi ve okul dışı etkinliklerine ait eğitim, öğretim, yönetim ve yönlendirme görevlerini yerine getirmekle yükümlü, özel bir ihtisas mesleğidir⁴⁵. Bir başka tanımla;

Beden eğitimi öğretmeni ise, mesleğinin gerektirdiği düzey de pedagojik eğitim almış, genel eğitim-öğretim kurumlarında beden eğitimi ve spor derslerini yaptıran meslek sahibi kişidir⁴⁷.

Beden Eğitimi dersleri ile amaçlarında görüleceği gibi genel eğitimin bir tamamlayıcısı ve parçası olarak yarar sağlamakla beraber, ülke sporuna potansiyel kaynaklık yapacak şekilde farklı spor branşlarına yönlendirme çalışmaları da yapılmaktadır. Dolayısıyla okullardaki Beden Eğitimi öğretmenlerinin sadece Beden Eğitimi derslerini okutan bir kişi olarak görülmesi eksikliklerdir. Çünkü öğrencilerin ders dışı sportif faaliyetleri kapsamında ülke sporunun alt yapısının oluşturulması ve bu oluşumun en önemli uygulayıcıları olması bakımından Beden Eğitimi öğretmenleri önemli bir vazifeyi daha yerine getirmektedirler.

2.4. Tükenmişlik

Fiziksel bitkinlik, uzun süren yorgunluk, çaresizlik ve üretimsizlik duyguları, olumsuz benlik kavramı ve işe, yaşama ve diğer alanlara karşı olumsuz tutumları içeren fiziksel, duygusal ve zihinsel boyutlu bir sendromdur⁴².

Tükenmişlik terimi ilk kez Freudenberg (1974) tarafından, gönüllü sağlık bakımı verenlerde görülen işe bağlılık ve güdülenme düzeyinde azalma gibi belirtileri tanımlamak için kullanılmıştır. Freudenberg, tıbbi kliniklerde gönüllü olarak çalışanlar üzerinde gözlemler yapmış ve başlangıçta büyük bir heyecanla çalışırken, bir yıl sonra işlerini aniden bıraktıklarını gözlemlemiştir²². Bu kişilerin yaşadıkları engellenmişlik, depresyon, kötümserlik gibi duyguları tanımlamak için tükenmişlik terimini kullanmıştır. Devamında Christina Maslach (1976)'da tükenmişliği

açıklamak amacıyla çalışmalar yapmıştır⁵³. Maslach, tükenmişliği üç faktörlü bir yapı olarak ele almaktadır. Bunlar;

Duygusal tükenme [*emotional exhaustion*]: Duygusal tükenme, kompleks tükenmişlik sendromunun en açık şekilde gözlenebilen boyutudur. İnsanlar kendilerinin ya da başkalarının yıpranma, enerji kaybı, bitkinlik veya yorgunluklarını ifade etmek için bu boyuttan söz ederler.

Duyarsızlaşma [*depersonalizasyon*]: Kendinden ve işinden uzaklaşan çalışanlar, işe yönelik idealizmlerini ve coşkularını kaybederler. Hizmet verilen kişilere aldırış etmeme, düşmanlık içeren olumsuz tepkilerde bulunma sıklıkla görülen davranış biçimleridir. Yapılan araştırmalar duygusal tükenmeyle duyarsızlaşma arasında önemli bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır.

Kişisel başarının azalması [*lack of personal accomplishment*]: Duygusal ve fiziksel olarak tükenen, hizmet verdiği insanlara ve kendine yönelik olumsuz bir tutum içine giren kişiler, yaptıkları işlerin gerektirdiği talepleri yerine getirmekte zorlandıklarından kişisel yeterlik duyguları azalır. Bu anlamda, kişisel başarı duygusunun azalması diğer iki yapıyla birlikte görülür⁴².

Tükenmişlik kavramının sözlük anlamı; “Enerji, güç ya da kaynakların aşırı talepler yoluyla tükenmesi, yorulma, başarısız olma” şeklindedir. Bazen fiziksel rahatsızlıklarla karakterize edilen, değişmeden kalan, işe ilişkin kronikleşmiş stres durumlarından sonra gelişen ruhsal ve fiziksel enerji azalması durumu için kullanılan moda bir terimdir⁸.

Tükenmişlik (Burnout); işi gereği insanlarla yoğun ilişkiler içerisinde olan bireylerde görülen duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve düşük kişisel başarı sendromudur⁴⁴.

Günümüz insanı, yaşamın her alanında kendini hissettiren zorlamalarla dolu bir dünyayla karşı karşıyadır. Bu zorlamalar bireyin dengesini bozarak, bir taraftan yaşamın devamı için gerekli olan enerjiyi açığa çıkarırken, diğer taraftan tüm enerjisini yok edebilmekte ve bireyi çaresiz, savunmasız, güçsüz bırakabilmektedir. Tükenmişlik, fiziksel hastalıklarla karakterize olan, işe ilişkin stresin kronik bir periyodundan sonra, ruhsal ve fiziksel enerji azalması durumu olarak kullanılan bir terimdir. İlk kez Freudenberger (1974), tarafından ortaya konan tükenmişlik kavramı başarısızlık, yıpranma, enerji ve güç kaybı veya insanın iç kaynakları üzerinde karşılanamayan istekler sonucunda ortaya çıkan bir tükenme durumu olarak tanımlanmıştır⁴⁸.

2.4.1. Tükenmişliğin Nedenleri ve Belirtileri

Maslach ve Jackson (1981)'a göre bireyde tükenmişlik, duygusal tükenme, duyarsızlaşmanın artması ve kişisel başarı duygusunun azalması ile ortaya çıkmaktadır⁵⁴.

Tükenmişlik, birçok şekilde kendini göstermektedir. Tükenmişliğin etkileri ve belirtileri farklı yaşam tarzlarına sahip olan insanlarda değişiklik gösterebilmektedir. Tükenmişlik yaşayan insanlar genellikle hayatın anlamını yitirdiğini ve hayata dair hiçbir beklentilerinin kalmadığını düşünürler. Önceleri yapmaktan büyük haz duydukları işleri ya da hobileri zamanla cazibesini kaybedebilmektedir. İç dünyalarındaki bu değişimlerin yanı sıra davranışsal değişimleri de ortaya çıkabilmektedir. Örneğin; zaman içerisinde eski hoşgörülerini kaybedip, katı, kızgın, eleştirci ve

yeniliklere kapalı bir ruh haline bürünebilmektedirler. Bunların sonucunda da kişi kendisini sürekli yorgun, bitkin ve moralsiz hissetmektedir.

Tükenmişlik bireyde kendisini zamanla göstermektedir. Bunun dışında Çam (1993) tarafından yapılan araştırmada tükenmişlik şu şekillerde kendini göstermektedir. Tükenmişlik belirtileri fiziksel, duygusal ve davranışsal olarak sınıflandırılabilir¹⁵:

A- Fiziksel Belirtiler

- ✓ Yorgunluk ve bitkinlik hissi,
- ✓ Sık sık baş ağrısı,
- ✓ Uykusuzluk,
- ✓ Solunum güçlüğü,
- ✓ Uyuşukluk,
- ✓ Kilo kaybı,
- ✓ Genel ağrı ve sızılar,
- ✓ Yüksek kolesterol,
- ✓ Koroner kalp rahatsızlığı insidansının artışı,
- ✓ Çok sık görülen soğuk algınlığı ve grip⁴⁶.

B- Davranışsal Belirtiler

- ✓ Çabuk öfkelenme,
- ✓ İşe gitmek istemeyiş hatta nefret etme, birçok konuyu şüphe ve endişe ile karşılama,
- ✓ Alınganlık, takdir edilmediğini düşünme,
- ✓ İlaç, alkol ve tütün vb. alma eğilimi ya da alımında artma,
- ✓ Öz-saygısı ve öz-güvende azalma,

- ✓ Evlilik, aile çatışmaları ile aile ve arkadaşlardan uzaklaşma,
- ✓ İzolasyon, uzaklaşma, içe kapanma ve sıkıntı,
- ✓ Teslimiyet, güncellik, suçluluk, içlerlemişlik
- ✓ Hevesin kırılması, çaresizlik, kolay ağlama, konsantrasyon güçlüğü,
- ✓ Unutkanlık, hareketli olmayış,
- ✓ Kendi kendine zihinsel uğraş içinde olma,
- ✓ Rol çatışması, görev ve kurallarla ilgili karışıklık,
- ✓ Görevlilere fazla güvenme veya onlardan kaçınma⁴⁶.
- ✓ Kuruma yönelik ilginin kaybı,
- ✓ Bazı şeyleri erteleme ya da sürüncemede bırakma,
- ✓ Başarısızlık hissi,
- ✓ Çalışmaya yönelmede direniş,
- ✓ Arkadaşlarla iş konusunda tartışmaktan kaçınma, alaycı olma ve suçlayıcı olma.

C- Psikolojik Belirtiler

- ✓ Aile sorunları,
- ✓ Uyku düzensizliği,
- ✓ Depresyon,
- ✓ Psikolojik hastalıklar,
- ✓ Hayal Kırıklığı
- ✓ Umutsuzluk
- ✓ Yabancılaşma
- ✓ İç sıkıntısı
- ✓ İlgisizlik
- ✓ Endişe
- ✓ Alınganlık⁴⁶.

İwanicki (1983) tükenmişlikle ilgili belirtileri derecelerine göre sınıflandırmıştır. Çeşitli derecelerde ele alınan tükenmişliğin her derecede farklı davranışlarla gözlenebileceği söylenmektedir. Buna göre tükenmişlik, hafif, orta ve şiddetli olarak üç grupta incelenmekte ve ortaya çıkan davranışlar şu şekilde sıralanmaktadır⁵⁹;

Hafif Derecede Tükenme Gösterenler: Kısa süren sinirlilik, alınganlık, bitkinlik, endişe ve sonuçsuz çabalarda bulunma.

Orta Derecede Tükenme Gösterenler: Hafif derecede tükenme gösterenlerdeki belirtilerle benzerlik gösterir. Ancak bu belirtiler en az iki haftada bir veya daha sık tekrarlanır.

Şiddetli Derecede Tükenme Gösterenler: Fiziksel rahatsızlıklar, ülser, kronik ağrılar ve migren gibi sorunlar bildirirler. Aile sorunları biçiminde ortaya çıkan belirtileri ise; belli olmayan nedenlerle evde bulunmama, eşini ve çocuklarını ihmal etme, cinsel fonksiyonlarda anormallikler, aile üyeleri tarafından dışlanmışlık hissi yaşama olarak ifade edilebilir⁵⁷.

2.4.2. Tükenmişliğin Evreleri

Tükenme dört evre ile tanımlanmıştır. Bu evrelendirme tükenmeyi anlamayı kolaylaştıran bir bakış açısı sağlamaktadır. Ancak aslında tükenme kişinin bir evreden diğerine geçtiği kesikli bir süreç değil, sürekli bir olgudur¹⁹.

I. Evre: Şevk ve Coşku Evresi (Enthusiasm): Bu evrede yüksek bir umutluluk, enerjide artma ve gerçekçi olmayan boyutlara varan mesleki beklentiler sergilenmektedir. Kişi için mesleği her şeyin önündedir. Uykusuzluğa, gergin çalışma ortamlarına, kendine ve yaşamın diğer

yönlerine zamanını ve enerjisini ayıramayışına karşı üstün bir uyum sağlama çabasıdır.

II. Evre: Durağanlaşma Evresi (Stagnation): Bu evrede artık istek ve umutlulukta bir azalma olur. Mesleğini uygularken karşılaştığı güçlüklerden, daha önce umursamadığı ya da yadsıdığı bazı noktalardan giderek rahatsız, olmaya başlamıştır. Sorgulanmaya başlanan “işten başka bir şey yapmıyor olmaktır. Zira mesleği kuramsal ve pratik tüm yönleri ile kişinin varoluşunu tamamen dolduramamıştır⁴⁶.

III. Evre: Engellenme Evresi (Frustration): Başka insanlara yardım ve hizmet etmek için çalışmaya başlamış olan kişi, insanları, sistemi, olumsuz çalışma koşullarını değiştirmenin ne kadar zor olduğunu anlar. Yoğun bir engellenmişlik duygusu yaşar. Bu noktada 3 yoldan biri seçilmektedir. Bunlar; adaptif savunma ve başa çıkma stratejilerini harekete geçirme, maladaptif savunmalar ve başa çıkma stratejileri ile tükenmişliği iletme, durumdan kendini çekme veya kaçınmadır.

IV. Evre: Umursamazlık Evresi (Apathy): Bu evrede, çok derin duygusal kopma ya da kısırlaşma, derin bir inançsızlık ve umutsuzluk gözlenmektedir. Mesleğini ekonomik ve sosyal güvence için sürdürmekte, ondan zevk almamaktadır. Böyle bir durumda iş yaşamı kişi için bir doyum ve kendini gerçekleştirme alanı olmaktan çok uzak, kişiye ancak sıkıntı ve mutsuzluk veren bir alan olacaktır⁴⁶.

Özkan'ın (2007) aktardığına göre Tamer'in (1987) tükenmişlik evreleri;

- Çok ağır bir rahatsızlığın bulunmasına karşın fiziksel olarak iyilik içinde olma,
- Uyku, yeme ve içme düzensizlikleri ile belirginleşen doyumsuzluk,
- Zihinsel sıkıntı ve dikkat alanında daralma,
- Yaşam tarzı ya da meslekte değişiklik,
- Güç ve yeteneklerde kayıp olduğunu algılama⁴⁶.

2.4.3. Öğretmenlerde Tükenmişlik

Tükenmişlik kavramı, başlangıçta insanlarla yüz yüze ve yoğun etkileşim içinde bulunan sağlık çalışanlarında incelenmeye başlanmış ve daha sonra polislik, öğretmenlik gibi benzer etkileşimlerin bulunduğu meslek dallarında da araştırma konusu olmuştur.

Öğretmen, okul eğitiminin öğrenciden sonraki temel ögesidir. Günümüze gelinceye kadar öğretmenlerin statü ve rolünde önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Önceleri öğretmen denince, bilginin tek kaynağı ve aktarıcısı konumunda olan insan akla geliyordu. Bilim ve teknolojiye gelişmeler, öğretmenin konumunda temel farklılaşmalara yol açmıştır. Bugün öğretmen, öğretim süreci içindeki öğrencileri yönlendiren, onların karşılaştıkları güçlükleri gidermelerine yardımcı olan bir rehber konumundadır³⁵.

Öğretmenlik, görev şartlarının zorluğu göz önüne alındığında en yorucu ve yıpratıcı mesleklerden biridir. Olumsuz koşullar ve gerilim içinde

alışan ğretmenin zamanla beden sağlığı ve sosyal ilişkileri bozulabilmektedir²⁹.

Maslach'a göre; insanların daha fazla sinirli olmalarına, performanslarının en alt seviyeye inmesine, işteki kalite ve yetkinliklerinin azalmasına neden olan tükenmişlik, ne yazık ki yalnızca o kişiye ilgilendirmemektedir. Öğretmenin kendi yaşamının etkilenmesi dışında öğrencilere, okul personeline, ebeveynlere, öğretmenin kendi ailesine ve sonuçta bir bütün olarak topluma da zarar vermektedir²⁸.

Öğretmenlikte ya da eğitim alanında tükenmişlik, bir profesyonel olarak öğretmenin öğrencilerine karşı ilgisini kaybetmesine, daha sonra da öğrencilere alaycı, insanlık dışı bir şekilde davranmasına ve onlara küçültücü tarzda hitap etmesine neden olmaktadır⁸.

Akçamete ve ark. (2001) aktardığına göre; Esteve (1990), ğretmenlerde +gözlenen tükenmişliği farklı bir bakış açısıyla ele almış ve bu sendromu ortaya çıkaran birincil ve ikincil faktörler çerçevesinde incelemiştir. Birincil faktörler, sınıftaki ğretmeni doğrudan etkileyen olumsuz duygulanımlar ve bunun sonucunda gerginliğe yol açan faktörlerdir. Bu faktörleri araç-gereçlere, materyallere ve çalışma koşullarına ilişkin olumsuzluklar, eğitim kurumlarında öğretmenlere yönelik şiddetin artması (birçok ğretmen, öğrencilerin saldırılarına uğramaktan korktuklarını ifade etmektedirler), öğretmenin yorulması ve öğretmenden beklenenlerin artması olarak ifade edilmektedir. İkincil faktörler ise öğretimin yapıldığı ortamı etkileyen çevresel faktörlerdir. Öğretmenlerin motivasyonunda, işe katılımında ve çabasında azalmaya yol açarak öğretmenin verimliliğini etkileyen bu faktörler dolaylı faktörler olarak kabul edilmektedir. Esteve, ikincil faktörleri ğretmen rollerinin ve sosyal toplumun değişmesi, ğretmen rollerine ilişin çelişkinin artması, toplumun

öğretmene yönelik tutumlarının değişmesi, eğitim sisteminin araçlarındaki belirsizlikler ve öğretmen imajındaki değişiklikler olarak gruplandırmıştır¹.

Öğretmenlerin yaşadığı tükenmişlik sendromu eğitimin amaçlarına ulaşmasını engelleyebilir. Eğitim sonucunda beklenen değişimler olumsuz değişimler olarak karşımıza çıkabilir. Bu konuda araştırma yapan birçok araştırmacı tükenmişlik sendromunun nedenlerini, sonuçlarını ve başa çıkma yollarını değerlendirmişlerdir.

2.4.4. Öğretmenlerin Tükenmişliklerini Etkileyen Etmenler

Seidman ve Zager'e göre; öğretmen tükenmişliği, stresli öğretim koşullarını, öğrencilere, öğretme mesleğine ve yönetim desteğinin eksikliğine karşı tepki şeklinde geliştirilen olumsuz bir örnek olarak gösterilebilir. Coşku eksikliği, bıkkınlık gibi olumsuz tutumlar öğretmenlerin hem zihinsel hem de fiziksel sağlıklarını etkilemektedir. Golaszewski ve diğerleri (1984) kişiye yüklenen fazla yük, disiplin ve yönetici ile uyumsuzluk gibi kurumsal stres değişkenleri ile gastrit rahatsızlıklar, fiziksel yorgunluk, heyecan, yüksek kan basıncı gibi sağlık sorunları arasında önemli ilişkiler olduğunu belirtmişlerdir⁵⁸.

Brownin'e göre genel olarak öğretmenlik mesleği, eğitim ortamlarında yoğun olarak kişilerin (öğrenci, meslektaş, yönetici) etkisinde kaldıkları özgün ve genel strese yol açan faktörler nedeniyle, öğretmenlerin özellikle ruhsal sağlıklarının ve buna bağlı olarak da çalışma hayatlarının olumsuz yönde etkilenmesinde yüksek risk grubu olan bir meslektir. Örneğin, disiplin problemleri, öğrencilerin öğrenmeye karşı dirençleri, ilgisiz tavır ve tutumları, fazla kalabalık sınıf ortamları, gönülsüz yapılan atamalar, mesleki yetersizlik, denetimler, aşırı bürokrasi, düşük maaşlar, çok iddialı veya hiç destek vermeyen ebeveynler, ders araç ve

gereçlerindeki eksiklik, öğretmen yönetici arasındaki bozuk ilişkiler, yönetici desteğinin eksikliği, mesleki doyumsuzluk, rol belirsizliği veya rol çatışmaları gibi olumsuz durumlar, öğretmenlerin karşılaştıkları gerilim yaratıcı nedenler olarak sıralanabilir⁸.

Öğretmenin yetiştirme şekli, yaşadığı ve çalıştığı ortamdaki olumsuz şartlar, gerilim ve stres altında çalışma, öğretmenlerin verdiği eğitim ve öğretim hizmetinin nitelik ve nicelik özelliklerinde bozulmaya neden olurken, birey olarak sağlığını da şüphesiz etkilemektedir. Bu etkilenme öğretmenin öğrencilerine, mesleğine ve diğer insanlara karşı ilgisini, sevgisini ve insanlar için yapması gereken özveride bulunma duygusunu azaltabilir. Bugün ülkemizde yapılmaya çalışılan eğitimin veriminin düşüklüğü ve kalitesizliği önemli bir problem olarak her gün her ortamda konuşulan bir konudur. Eğitim hizmetinde kaliteye etki eden en önemli faktörlerden biriside hiç kuşkusuz öğretmenler olduğuna göre, onların problemlerinin araştırılması da eğitimin kalitesi ve verimliliği açısından önemlidir⁸.

Brouwers ve Tomic'e göre, öğretmenler tükenmişlikleri arttıkça öğrencilere daha az sempatik davranmakta, sınıf içindeki düzensizliklere toleransları daha az olmakta, ders için hazırlık yapma davranışlarında azalma görülmekte, kendilerini fiziksel ve duygusal olarak daha yorgun hissetmekte, iş devamsızlıkları artmakta, kendilerini daha az işlerine adanmakta ve işten ayrılmayı isteme gibi düşünceler ortaya çıkmaktadır. Bu problemi yaşayan birçok öğretmenin meslekten ayrılmayı seçmesi, idealist ve kendisini mesleğine adanmış öğretmenler için bireysel düzeyde zarar oluşturduğu gibi, örgütler açısından da çok ciddi kayıplara neden olmaktadır. Ancak, tükenmişlik yaşadığı halde meslekte kalmaya devam eden öğretmenler de öğrenciler üzerinde çok olumsuz etkiler yaratabilmektedirler⁵².

Kyriacou'ye göre, öğretmen tükenmişliği fiziksel, duygusal ve davranışsal yorgunlukla tanımlanan uzun süreli stresten kaynaklanan bir sendromdur. Davranışsal yorgunlukta öğretmenler işlerine karşı daha az tutku ve doyum yaşarlar. Ayrıca işleri daha fazla çaba ve zaman gerektiriyorsa öğretmen isteksizleşir. Kendilerini, öğrencilerin çalışmalarına karşı daha fazla ilgisiz hale getirirler. Duygusal yorgunlukta birey bir iş gününde pozitif bir duygu beslemeyi çok zor bulur. Ağır bir vazgeçme duygusu baskındır. Yaşanan ana duygu depresyondur. Üçüncü öge olan fiziksel yorgunlukta öğretmen kendini okulda çoğu zaman fiziksel olarak yorgun hisseder. Bu tür öğretmenler iş günü sonunda tüm enerjilerinin tükendiğini belirtirler¹⁶.

2.4.5. Beden Eğitimi Öğretmenlerinde Tükenmişlik İle İlgili Araştırmalar

Baykoçak (2002), Beden eğitimi öğretmenlerinin mesleki sorunları ve tükenmişlik düzeyleri (Bursa ili uygulaması) araştırmasını Bursa ilinde ilköğretim ve ortaöğretimde görev yapan 130 Beden eğitimi öğretmeni ile yapmıştır. Araştırma sonucunda, Maslach Tükenmişlik Ölçeği genel olarak değerlendirildiğinde beden eğitimi öğretmenlerinin tükenmişliği asgari düzeyde yaşadıkları tespit edilmiştir. Bayan öğretmenlerin duygusal tükenme ve kişisel başarı alt boyutunda tükenmişliği daha fazla yaşadıkları; çalışma süresinde duygusal tükenmede 16 yıl ve üstü hizmet süresi olan öğretmenlerin, duyarsızlaşma alt boyutunda 11-16 yıl hizmet süresi olan öğretmenlerin, kişisel başarı boyutunda ise 0-5 yıl hizmet süresi içerisinde olan öğretmenlerin daha fazla tükenmişlik yaşadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmenlik mesleğinden manevi doyum almayan beden eğitimi öğretmenlerin, manevi doyum alanlara göre daha fazla

tükenmişlik yaşadıkları ve risk grubu içinde oldukları sonucuna ulaşılmıştır⁷.

Aydın (2004), Aksaray ilinde görev yapan Beden eğitimi öğretmenlerinin tükenmişlik düzeyleri ve tükenmişliği etkileyen bazı faktörleri saptamak amacıyla, 60 beden eğitimi öğretmeni ile yaptığı çalışmada; duygusal tükenme düzeyinin yaştan etkilenmediği, bekâr öğretmenlerin duygusal tükenme düzeylerinin düşük olduğu bulunmuştur. Haftalık ders saati 17 saatin üzerinde olan öğretmenlerin duyarsızlaşma tükenmişlik düzeylerinin yüksek olduğu, mesleği istemeyerek seçen beden eğitimi öğretmenlerinin duygusal tükenme düzeylerinin yüksek olduğu ve hizmet sürelerinin tükenmişlik üzerinde etkili olmadığı saptanmıştır⁵.

Demirel ve ark. (2006), Kütahya ilinde görev yapan Beden Eğitimi öğretmenlerinin tükenmişlik düzeylerini tespit etmek amacıyla yapılan çalışmaya 110 beden eğitimi öğretmeni katılmıştır. Beden Eğitimi Öğretmenlerinin, tükenmişlik ile ilgili “işimden duygusal olarak uzaklaştığımı (soğuduğumu) hissediyorum” maddesi ile ilgili görüşlere göre Öğretmenlerin %39.1’i “Hiçbir Zaman” böyle bir duyguya kapılmadığını beyan ederken %10.0’u “Çoğu Zaman” duygusal olarak soğuduğunu ifade etmiştir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin gün boyunca öğrencilerle yoğun ilişkide bulunmanın kendilerini yıpratıp yıpratmadığına dair görüşleri incelendiğinde Beden Eğitimi Öğretmenlerinin %37.8’inin “Çok Nadir” böyle bir düşünceye kapıldığını ifade ederken, %10’unun da “Çoğu Zaman” böyle bir düşünceye kapıldığı belirlenmiştir. Beden Eğitimi Öğretmenlerinin bu mesleğe girmelerinden sonra insanlara karşı daha katı olup olmadıkları hakkındaki görüşleri incelendiğinde öğretmenlerden %52.7’sinin “Hiçbir Zaman” böyle bir değişikliğe tabii olmadığı tespit edilirken %3.6’sının “Çoğu Zaman” cevabını vererek mesleğe girdikten sonra daha katı olduğu tespit edilmiştir. Beden Eğitimi Öğretmenlerinin

yaptıkları iş sayesinde insanların yaşamına katkıda bulunduklarını düşünüp düşünmedikleri hakkında ki düşünceleri incelendiğinde ise Beden Eğitimi Öğretmenlerinin büyük kısmının “Çoğu Zaman” (%41.8) ve “Her Zaman” (%42.7) düşüncesinde oldukları saptanmıştır. Kalan Öğretmenlerin görüşlerine bakıldığında ise %1.8’inin “Hiçbir Zaman”, %3.6’sının “Çok Nadir”, %10’unun ise “Bazen” bu biçimde düşündükleri saptanmıştır¹⁷.

Vurgun ve ark. (2006), devlet ve özel okullarda görev yapan beden eğitimi öğretmenlerinin yaşam doyumları ile tükenmişlik düzeylerini belirlemek amacıyla yaptıkları çalışmaya 67 beden eğitimi öğretmeni katılmıştır. Çalışmada elde edilen bulgular incelendiğinde, devlet okulunda çalışan beden eğitimi öğretmenlerinin, özel okulda çalışanlara göre duygusal tükenme puan ortalamalarının yüksek olduğu görülmektedir. Devlet ve özel okullarda görev yapan beden eğitimi öğretmenlerinin tükenmişlik düzeyleri, yaşam doyumları, cinsiyet değişkeni göz önünde bulundurularak incelendiğinde, istatistiksel olarak anlamlı farklılığın bulunmadığı görülmüştür. Çalıştıkları okulda spor salonuna sahip olan beden eğitimi öğretmenlerinin, duygusal tükenme düzeylerinin spor salonuna sahip olmayan beden eğitimi öğretmenlerine göre düşük ortalamaya sahip olduğu, yaşam doyumu düzeylerinde ise daha yüksek ortalamaya sahip olduğu belirlenmiştir. Tükenmişlik düzeyleri ile yaşam doyumu arasındaki ilişki incelendiğinde; özel ve devlet okullarında çalışan öğretmenlerin yaşam doyumu düzeylerinin duygusal tükenme boyutu ile negatif ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir⁶⁰.

Kale (2007), Türkiye genelinde 247 beden eğitimi öğretmenin katıldığı çalışmada, beden eğitimi öğretmenlerinin iş doyumu ve tükenmişlik düzeyleri çeşitli değişkenler açısından incelenmiştir. Araştırma sonucunda beden eğitimi öğretmenliğini isteyerek seçmeyenlerin

tükenmişlik düzeylerinin yüksek, iş doyumu düzeylerinin ise düşük olduğu, görev yapılan toplam okul sayısı arttıkça beden eğitimi öğretmenlerinin duygusal tükenme düzeylerinin arttığı iş doyumu düzeylerinin azaldığı ulaşılmıştır³².

Gençay (2007), beden eğitimi öğretmenlerinin iş doyumu ve tükenmişliklerinin incelendiği araştırma K. Maraş il merkezinde görev yapan 93 beden eğitimi öğretmeni ile yapmıştır. Bu araştırma sonucunda; beden eğitimi öğretmenlerinin iş doyumu ve mesleki tükenmişliklerinin yaş ve cinsiyete göre şekillenmediği, ancak işten elde edilen ekonomik gelirin artmasının iş doyumuna pozitif etki ettiği belirlenmiştir. Günlük çalışma sürelerinin iş doyumunu azalttığı ve mesleki tükenmişliklerini artırdığı, beden eğitimi öğretmenlerinde mesleki tükenmişlik arttıkça, iş doyumunun azaldığı belirlenmiştir. Okul spor olanaklarının öğretmenlerin tükenmişliklerinde az da olsa önem arz ettiği, öğretmenlerin okul çalışma şartlarından memnun olmalarının iş doyumlarını artırdığı, mesleki geleceğin iyi görülmesinin duygusal tükenmişliği azalttığı, bunun aksine iş doyumunu artırdığı, tekrar aynı mesleği seçme isteğinin duygusal tükenmişliği azalttığı ve iş doyumunu artıran bir etmen olduğu belirlenmiştir²³.

Özkan (2007), Niğde ilinde görevli beden eğitimi öğretmenlerinin mesleki tükenmişlik düzeyleri isimli araştırmayı 82 beden eğitimi öğretmeni ile yapmıştır. Araştırma sonucunda, 6-10 yıl hizmet süresine sahip olan öğretmenlerini % 30'nun, tükenmişlik yaşadığı, duygusal tükenme ve kişisel başarı alt boyutunda; bayan öğretmenlerin erkek öğretmenlerden daha fazla tükenmişlik yaşadığı tespit edilmiştir. Kişisel başarı alt boyutunda istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmamasına rağmen hizmet süresi arttıkça tükenmişliğin azalmasıdır. Duyarsızlaşma alt

boyutunda beden eğitimi öğretmenlerinin % 81.6'sının tükenmişlik yaşadığı tespit edilmiştir⁴⁶.

Pepe (2008) Konya il merkezinde görev yapan 104 beden eğitimi öğretmenin mesleki tükenmişlik durumunu ortaya koymak amacıyla Maslach Tükenmişlik Envanteri kullanarak, Beden eğitimi öğretmenlerinin cinsiyetlere göre duygusal tükenmişlik, duyarsızlaşma ve kişisel başarı puan ortalamaları arasında değişkenlere bağlı olarak, medeni hallerine, yaşlarına, meslekteki çalışma yılı, öğretmenlik mesleğinden ayrı herhangi bir işle uğraşma, meslekten memnurluk derecelerine ve alanları ile ilgili makale okumasına durumları açısından aralarında anlamlı bir fark bulunup bulunmadığını araştırmıştır. Araştırma sonucunda duygusal tükenmişlik düzeyleri açısından bekâr bayanların yüksek, evli bayanların yüksek, normal ve düşük tükenmişliğe sahip oldukları belirlenmiştir. Duyarsızlaşmada ise, bekâr bayanların yüksek, evli bayanlar da normal ve düşük duyarsızlaşma düzeyi saptanmıştır. Ayrıca bekâr erkekler ise normal ve düşük duyarsızlaşma düzeyine sahip oldukları belirlenmiştir. Kişisel başarı düzeyinde ise bekâr ve evli bayanlarda tükenmişlik düzeyi yüksek bulunmuştur. Yaş durumlarına göre, bayanların duygusal tükenmişleri 33–38 yaş gurubunda yüksek ve orta çıkarken, erkeklerde düşük ve orta seviyede bulunmuştur. Duyarsızlaşmada ise, bayan ve erkeklerin yaş durumlarına göre düşük ve orta düzeyde belirlenmiştir. Kişisel başarıda, bayanların ve erkeklerin yaş durumlarına göre, yüksek düzey belirlenmiştir. Çalışma yıllarına göre, tükenmişliğin alt boyutlarından, duygusal tükenmişlik düzeyleri bayanlarda, 1 ve 5 yıl arası düşük çıkar iken, 6 ve 10 yıl arası yüksek bulunurken, erkekler de 1 ve 5 yıl ve 6 ve 10 yıl arası tükenmişliğin düşük olduğu belirlenmiştir. Duyarsızlaşmada ise, bayanların ve erkeklerin çalışma yıllarına göre, düşük ve orta seviyede bulunmuştur. Sonuç olarak Beden Eğitimi öğretmenlerinin, duygusal tükenme cinsiyete göre karşılaştırıldığında

istatistiksel olarak anlamlı fark bulunurken ($p<0.05$), duyarsızlaşma ve kişisel başarı puanlarının cinsiyete göre karşılaştırılmasında, bayan ve erkek Beden Eğitimi öğretmenleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilmemiştir⁴⁸.

Şahin (2008) devlet ve özel okullarda görev yapan beden eğitimi öğretmenlerinin tükenmişlik ve yaşam doyumu düzeylerini incelediği araştırmada Adana ve Mersin il merkezinde görev yapan 300 beden eğitimi öğretmeni ile gerçekleştirmiştir. Araştırma sonucunda; devlet okullarında görev yapan beden eğitimi öğretmenlerinin daha fazla tükenmişlik yaşadıkları; mesleği isteyerek seçen beden eğitimi öğretmenlerinin daha az tükenmişlik yaşadıkları; okullardaki araç gereç durumunun yetersizliği ve spor salonun olmaması beden eğitimi öğretmenlerinde duygusal tükenme ve duyarsızlaşmayı artırdığı görülmüştür. Beden eğitimi öğretmenlerinin yaşlarının ilerlemesi kişisel başarı düzeylerini artırmakta ve haftalık ders yükleri tükenmişlik düzeylerini etkilememektedir⁵⁷.

Kurtlar (2009) Marmara bölgesi il ve ilçelerinden Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı engelli okullarda görev yapan beden eğitimi öğretmenlerinin tükenmişlik düzeylerini incelediği araştırmaya 120 okuldan 79 öğretmen katılmıştır. Maslach Tükenmişlik Envanterinin sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde, Beden Eğitimi öğretmenlerinin tükenmişliği normal seviyede düşük başarı sınırına yakın yaşadığı saptanmıştır. Medeni duruma göre bekârların duygusal tükenme ve duyarsızlaşma boyutunda tükenmeyi evlilerden daha fazla yaşadığı görülürken, engelli okulunda çalışmayı isteyerek seçenlerin duygusal tükenme ve duyarsızlaşma alt boyutlarında engelli okulunda çalışmasına rağmen isteyerek seçmeyenlere göre daha düşük tükenmişlik seviyesindedir. Çalışma ortamından memnun olmayanların duyarsızlaşma ve duygusal

tükenme alt boyutlarında çalıştığı ortamdan memnun olanlara göre daha fazla tükenmişlik yaşadığı görülmüştür. Görev yaptıkları kurumlarına özelliğine bakıldığında resmi okullarda görev yapan öğretmenlerin özel okullarda görev yapan öğretmenlere göre duygusal tükenme bakımından tükenmişlikleri daha düşük seviyededir. Çalışma süresi 0-5 yıl olan öğretmenlerin duygusal tükenme ve duyarsızlaşmada 11-15 yıl çalışanlara göre kişisel başarı boyutunda tükenmişliği daha fazla yaşadığı tespit edilmiştir³⁹.

3. MATERYAL VE YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın yöntemi, evren, örneklem, veri toplama aracı ve verilerin analizi ile ilgili açıklamalar yer almaktadır.

3.1. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı resmi okullarda görev yapan beden eğitimi öğretmenlerinin tükenmişlik düzeylerini, öğretmen görüşlerine göre betimlemeyi amaçlayan bu araştırmada nicel verilere dayalı survey modeli uygulanmıştır³³.

3.2. Evren ve Örneklem

3.2.1. Evren

Bu araştırmanın evrenini 2009–2010 eğitim-öğretim yılında Ankara ili merkez ilçe (Altındağ, Çankaya, Etimesgut, Gölbaşı, Keçiören, Sincan, Pirsaklar, Mamak, Yenimahalle) ve ilçelerinde (Polatlı, Çubuk, Akyurt, Haymana, Bala, Kazan, Kızılcahamam, Şereflikoçhisar, Beypazarı, Ayaş, Nallıhan, Gündül, Elmadağ, Evren, Çamlıdere, Kalecik) Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı devlet okullarında görev yapan beden eğitimi öğretmenleri oluşturmaktadır.

Araştırmanın evren ve örnekleminin belirlenmesi için Milli Eğitim Bakanlığı Ankara İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden 2009-2010 eğitim-öğretim yılında Ankara ili merkez ilçe ve ilçelerinde görev yapan beden eğitimi öğretmenlerinin sayısı 16.12.2009 / 111633 tarih ve sayılı yazı (Ek.3) ile alınmıştır. Buna göre araştırmanın evrenini 1147 beden eğitimi öğretmeni oluşturmaktadır (Tablo 1).

3.2.2. Örneklem

Araştırmanın örneklem grubunu, 2009–2010 eğitim-öğretim yılında Ankara ili merkez ilçe ve ilçelerinde görev yapan ve tesadüfi örneklem yöntemiyle ulaşılan 430 beden eğitimi öğretmeni oluşturmaktadır. Örneklem grubu evrenin % 37,5'ini oluşturmaktadır. Araştırmanın evren ve örneklemine ilişkin ayrıntılı bilgiler Tablo-1 de verilmiştir.

Tablo 1. Araştırmanın Evren ve Örneklemindeki Beden Eğitimi Öğretmen

Sayıları				
Öğretmen Sayısı (Merkez İlçe)	Evren	%	Örneklem	%
Altındağ	99	9,61	45	12,67
Çankaya	217	21,01	72	20,28
Etimesgut	95	9,19	32	9,01
Gölbaşı	25	2,42	7	1,97
Keçiören	186	18,00	78	21,98
Sincan	80	7,74	21	5,91
Pursaklar	23	2,23	Katılım Gerçekleşmemiştir.	
Mamak	123	11,90		
Yenimahalle	185	17,90		
Toplam	1033	100,0	355	100,0
Öğretmen Sayısı (İlçe)				
Polatlı	17	14,92	11	14,67
Çubuk	10	8,78	7	9,34
Akyurt	2	1,75	2	2,66
Haymana	9	7,89	5	6,67
Bala	4	3,51	4	5,33
Kazan	5	4,38	5	6,67
Kızılcahamam	3	2,63	3	4,00
Şereflikoçhisar	12	10,52	6	8,00
Beypazarı	9	7,89	6	8,00
Ayaş	3	2,64	3	4,00
Nallıhan	9	7,89	2	2,66
Güdül	4	3,51	3	4,00
Elmadağ	16	14,04	10	13,33
Evren	1	0,88	1	1,34
Çamlıdere	4	3,51	4	5,33
Kalecik	6	5,26	3	4,00
Toplam	114	100,0	75	100,0
GENEL TOPLAM	1147	100,0	430	100,0

3.3. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada verilerin toplanmasında; Kişisel Bilgi Formu (Ek. 1) ve Maslach Tükenmişlik Envanteri-Öğretmen Formu (Ek. 2) kullanılmıştır. Veri toplama araçları tek form haline getirilerek birlikte uygulanmıştır.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu:

Bağımsız değişkenler ile ilgili bilgi toplamak üzere, araştırmacı tarafından geliştirilen kişisel bilgi formu; kişisel bilgilere ilişkin (Cinsiyet) ve mesleki koşullarına ilişkin (kıdem, görev yeri, ders verdikleri sınıf mevcudu, ders araç-gereç yeterliliği, okullarındaki spor salonu bulunması, beden eğitimi ders saati yeterliliği, mesleki seminer veya hizmet içi eğitime katılma durumu, öğretmenlik mesleğinin gelirinin yeterliliği, iş değişikliği yapmayı isteme durumu) bilgileri kapsamaktadır. Bilgi formu 10 sorudan oluşmaktadır. Öğretmenlerin kendilerini baskı halinde hissetmemeleri için isim ve soyadı yazmalarının gerekli olmadığı belirtilmiştir.

3.3.2. Maslach Tükenmişlik Envanteri-Eğitimci Formu (MTE-EF):

Araştırmada, Beden Eğitimi öğretmenlerin tükenmişliğini değerlendirmek üzere Maslach ve Jackson (1981) tarafından geliştirilen Maslach Tükenmişlik Envanteri (MTE) kullanılmıştır⁴². MTE başlangıçta doğrudan insanlara hizmet vermeyi gerektiren sağlık çalışanları için geliştirilmiş, ancak öğretmenlerde tükenmişlik sendromunun araştırılması Maslach Tükenmişlik Envanteri-Eğitimci Formu (MTE-EF)'nin geliştirilmesine neden olmuştur. MTE-EF'nin MTE'den tek farkı ölçek maddelerinde “hasta” ya da “danışan” yerine “öğrenci” kelimesinin gelmesidir. MTE-EF, MTE gibi üç alt ölçekten oluşmaktadır⁴³.

Orijinali yedili likert tipi bir ölçek olan bu araç toplam 22 madde ve üç alt ölçekten meydana gelmektedir. Tükenmişlik alt boyutlarını şöyle açıklanabilir¹⁵:

1. Duygusal Tükenme (Emotional Exhaustion): Bu alt ölçek kişinin mesleği veya işi tarafından tüketilmiş, aşırı yüklenilmiş olma duygularını tanımlar.

2. Kişisel Başarı (Personal Accomplishment): Bu alt ölçek ise insanlarla çalışan bir kişide yeterlilik ve başarıyla üstesinden gelme duygularını tanımlar.

3. Duyarsızlaşma (Depersonalization): Bu alt ölçek kişinin hizmet ve bakım verdiklerine karşı, bireylerin kendilerine özgü birer varlık olduklarını dikkate almaksızın duygudan yoksun şekilde davranmalarını tanımlar.

MTE alt ölçekleri şu maddelerden oluşmaktadır:

➤ **Duygusal Tükenme (DT):**

- 1.İşimden soğuduğumu hissediyorum.
- 2.İş dönüşü kendimi tükenmiş hissediyorum.
- 3.Sabah kalktığımda bir gün daha bu işi kaldıramayacağımı hissediyorum.
- 6.Bütün gün öğrencilerle uğraşmak benim için gerçekten çok yıpratıcı.
- 8.Yaptığım işten tükendiğimi hissediyorum.
- 13.İşimin beni kısıtladığını hissediyorum.

- 14.İşimde çok fazla çalıştığımı hissediyorum.
- 16.Doğrudan doğruya insanlar ile çalışmak bende çok fazla stres yapıyor.
- 20.Yolun sonuna geldiğimi hissediyorum.

➤ **Duyarsızlaşma (D):**

- 5.Öğrencilerime sanki insan değillermiş gibi davrandığımı hissediyorum.
- 10.Bu mesleğe girdiğimden beri insanlara karşı sertleştim.
- 11.Bu mesleğin beni giderek katılaştırmasından korkuyorum.
- 15.Öğrencilerime ne olduğu umurumda değil.
- 22.Öğrencilerimin bazı problemlerinden dolayı beni suçladıklarını hissediyorum.

➤ **Kişisel Başarı (KB):**

- 4.Öğrencilerimin neler hissettiklerini hemen anlarım.
- 7.Öğrencilerimin sorunlarına en uygun çözüm yollarını bulurum.
- 9.Yaptığım iş sayesinde insanların yaşamına katkıda bulunduğumu hissediyorum
12. Çok şeyler yapabilecek güçteyim.
- 17.Öğrencilerimle aramda rahat bir hava yaratırım.
- 18.İnsanlarla yakın bir çalışmadan sonra kendimi canlanmış hissedirim.
- 19.Öğretmenlik mesleğinde kayda değer birçok başarı elde ettiğime inanıyorum
- 21.İşimde duygusal sorunlara serinkanlılık ile yaklaşırım.

Ergin (1992) tarafından Türk popülasyonuna uyarlanan MTE ölçeği doktor, hemşire, öğretmen, avukat, polis vb. mesleklerden oluşan 235 kişilik bir grupta ön denemesi yapılmıştır. Orijinal formundaki “hiçbir zaman, yılda birkaç kere, ayda bir, ayda birkaç kere, haftada bir, haftada birkaç kere, her gün” şeklinde yedi basamaklı yanıt seçenekleri, Türkçe uyarlamasında “hiçbir zaman, çok nadir, bazen, çoğu zaman, her zaman” şeklinde beşli yanıt seçenekleri olarak düzenlenmiştir¹⁹. Öğretmenlerle yapılan bu araştırmada da 5 seçenekli form kullanılmıştır.

MTE’nde yapılan puanlama sonucunda MTE’ni oluşturan üç alt ölçeğin puanları her madde için 0–4 puan arasında değerlendirilir, her alt ölçek için ayrı ayrı toplanarak kişinin alt ölçeklerden aldığı puanlar hesaplanır ve tek bir toplam puanla birleştirilemez¹⁵. Duygusal Tükenme ve duyarsızlaşma alt boyutları olumlu, Kişisel Başarı alt boyutu ise olumsuz ifadeler içermektedir. Olumsuz ifadelerin ters yönde puanlanmaları gerekmektedir. Bu nedenle DT ve D ve KB¹ alt ölçeklerinden yüksek puanlar almak tükenmişliği ifade etmektedir.

Ergin (1992) tarafından doktor ve hemşireler üzerinde yapılan geçerlik ve güvenirlik çalışmasında Cronbach Alpha iç tutarlık katsayısı duygusal tükenme (DT), duyarsızlaşma (D) ve kişisel başarı (KB) alt ölçekleri için sırasıyla. 83, .65 ve. 72 bulunmuştur. Aynı çalışmada hesaplanan test-tekrar test güvenirlik katsayıları ise sırasıyla. 83, .72 ve .67 olarak bulunmuştur¹⁹. Ölçeğin öğretmen örnekleminde geçerlik ve güvenirlik çalışması ilk kez Girgin (1995) ile Sucuoğlu ve Kuloğlu (1996) tarafından ayrı ayrı yapılmıştır^{26,54}. Girgin’in yaptığı çalışmada MTE’nin güvenirliğini belirlemek amacıyla, test-tekrar test yöntemi ile DT, D ve KB

¹ MTE’nin bu alt faktörü ters ya da düz olarak puanlanabilmektedir. Yurtdışındaki çalışmalarda ters olarak puanlanmakta ve ‘kişisel başarının azalması’ veya ‘kişisel başarısızlık’ olarak ifade edilmektedir. Olumlu ifadelerden oluşan bu alt ölçek düz olarak puanlandığında ‘kişisel başarı’ olarak değerlendirilmektedir. Yurt içindeki çalışmalarda MTE’nin alt faktörleri düz olarak puanlanmakta ve ölçeğin üçüncü alt ölçeği ‘kişisel başarı’ kavramıyla ifade edilmektedir. Bu araştırmada ulusal literatüre uygunluk açısından kavram ‘kişisel başarı’ olarak ifade edilmiştir.

alt ölçekleri için elde edilen güvenirlik katsayıları sırasıyla .86, .68 ve .83 bulunmuştur. Ölçeğin güvenirliği için yapılan bir diğer işlemde alt ölçeklerin Cronbach-Alpha katsayılarına bakılmış ve sonuç DT için, .87, D için, .63 ve KB için .74 bulunmuştur²⁶. Sucuoğlu ve Kuloğlu'nun çalışmalarında ise MTE'nin güvenirlik çalışması için Cronbach-Alpha katsayıları hesaplanmış ve testi yarılama tekniği kullanılmıştır. Buna göre MTE'nin alt ölçeklerinin Cronbach-Alpha katsayıları DT, D ve KB için sırasıyla; .82, .73 ve .60; testi yarılama tekniği sonucunda elde edilen güvenirlik katsayıları ise sırasıyla .77, .75 ve .42 bulunmuştur⁵⁴. Geçerliğe ilişkin analizde Ergin (1992) sağlık çalışanlarındaki ölçeğin yapı geçerliğini belirlemeye yönelik olarak yapılan çalışmada *varimax rotation* yöntemi uygulanmış ve sonuçta, üç temel faktör ortaya çıkmıştır¹⁹. Bu da, MTE ölçeğinin Türkçe uyarlamasının, özgün İngilizce ölçek ile tamamen tutarlı olduğunu ortaya koymuştur.

Bu araştırma için yapılan güvenirlik çalışmasında ölçeğin “Duygusal Tükenme” alt boyutuna ait Cronbach-Alpha iç tutarlılık katsayısı ,807; “Duyarsızlaşma” alt boyutuna ait Cronbach-Alpha iç tutarlılık katsayısı ,751 ve “Kişisel Başarı” alt boyutuna ait Cronbach-Alpha iç tutarlılık katsayısı ,711 olarak bulunmuştur. Ölçeğin tümüne ilişkin elde edilen iç tutarlılık katsayısı ise, 849 olarak hesaplanmıştır.

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırma örneklemine giren öğretmenlere araştırmacı tarafından “Maslach Tükenmişlik Envanteri-Eğitimci Formu” ve “ Kişisel Bilgi Formu” (Ek 2) uygulanmıştır.

Veriler, beden eğitimi öğretmenlerinin okullarına gidilerek, araştırmanın amacı ve veri araçlarını nasıl dolduracakları açıklanmış ve veri toplama araçları dağıtılmıştır. Doldurulan veri toplama araçları sonra geri toplanmıştır. Her bir uygulamanın süresi ortalama 15 dakikadır. Uygulama 15 Ekim 2009-15 Aralık 2009 tarihleri arasında yapılmıştır.

3.5. Verilerin Analizi

İstatistiksel analiz aşamasında şu işlemler gerçekleştirilmiştir:

- ✓ Beden eğitimi öğretmenlerinin demografik özelliklerini betimleyici frekans ve yüzde dağılımları çıkarılmıştır.
- ✓ Beden eğitimi öğretmenlerinin tükenmişlik alt boyutlarından elde edilen puanların belirlenmesinde $\bar{X}$ ve Ss değerleri kullanılmıştır,
- ✓ Verilerin normal dağılım gösterip göstermediği Kolmogorov-Smirnov testi ile incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda verilerin normal dağılım gösterdiği belirlenmiş ve ikili küme karşılaştırmaları için *bağımsız grup-t testi*, üç veya daha fazla küme karşılaştırmaları için *tek yönlü varyans analizi (ANOVA)* kullanılmıştır. Tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucu anlamlı bulunan farklılıkların kaynağını belirlemek üzere, varyansların homojen olmasından dolayı *Tukey HSD* çoklu karşılaştırma testi kullanılmıştır.
- ✓ Elde edilen veriler bilgisayarda SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) for Windows 15.0 istatistik programında analiz edilmiş, manidarlığı 0.05 düzeyinde sınanmıştır.

4. BULGULAR

Araştırmada ilk olarak beden eğitimi öğretmenlerinin demografik bilgilerine ilişkin bulgulara yer verilmiş, ikinci olarak ölçekte yer alan alt boyutların bağımsız değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığı ayrı ayrı tablolar halinde sunulmuştur.

4.1. Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Demografik Özellikleri

Bu bölümde, araştırmaya katılan beden eğitimi öğretmenlerinin demografik verilerine ilişkin değişkenlere ait bilgilere yer verilmiştir.

Tablo 2. Öğretmenlerin Cinsiyetlerine İlişkin Bulgular

Cinsiyet	f	%
Kadın	131	30,5
Erkek	299	69,5
Toplam	430	100,0

Tablo 2’de görüldüğü gibi araştırmaya katılan toplam beden eğitimi öğretmen sayısı 430’dur. Cinsiyet dağılımı incelendiğinde araştırmaya katılan beden eğitimi öğretmenlerin 299’unun (%69,5) erkek, 131’inin (%30,5) kadın olduğu belirlenmiştir.

Tablo 3. Öğretmenlerin Kıdemlerine İlişkin Bulgular

Kıdem	f	%
1-5 yıl	46	10,7
6-10 yıl	82	19,1
11-15 yıl	135	31,4
16-20 yıl	77	17,9
21 yıl ve üstü	90	20,9
Toplam	430	100,0

Tablo 3’de görüldüğü gibi araştırmaya katılan beden eğitimi öğretmenlerinin yaklaşık üçte birinin (%31,4) 11-15 yıl arası kıdemi olan grup olduğu belirlenmiştir. Tabloda en düşük dağılım %10,7 ile 1-5 yıl

arası kıdemi olan gruptur. Aynı tabloya göre araştırmaya katılan beden eğitimi öğretmenlerinin 82'sinin (%19,1) 6-10 yıl kıdemi, 77'sinin (%17,9) 16-20 yıl kıdemi, 90'ının (% 20,9) 21 yıl ve üzeri kıdemi olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4. Öğretmenlerin Görev Yerlerine İlişkin Bulgular

Cinsiyet	f	%
İl (Merkez)	355	82,6
İlçe	75	17,4
Toplam	430	100,0

Tablo 4'de görüldüğü gibi araştırmaya katılan beden eğitimi öğretmenlerinin 355 (%82,6)'inin ilde (merkez), 75 (%17,4)'inin ilçelerde görev yaptığı belirlenmiştir.

Tablo 5. Öğretmenlerin Ders Verdikleri Sınıf Mevcuduna İlişkin Bulgular

Sınıf Mevcudu	f	%
20 ve daha az	37	8,6
21-30	137	30,7
31-40	211	49,1
41-50	50	11,6
Toplam	430	100,0

Tablo 5'de görüldüğü gibi araştırmaya katılan beden eğitimi öğretmenlerinin 37'sinin (%8,6) 20 ve daha az, 137'sinin (%30,7) 21-30, 211'inin (%49,1) 31-40, 50'sinin (%11,6) 41-50 mevcudu bulunan sınıflarda ders verdikleri belirlenmiştir.

Tablo 6. Öğretmenlerin Görev Yaptıkları Okullarındaki Ders Araç-Gereç Yeterliliğine İlişkin Bulgular

Araç-Gereç	f	%
Hiç yeterli değil	39	9,1
Az yeterli	117	27,2
Kısmen yeterli	194	45,1
Tamamen yeterli	80	18,6
Toplam	430	100,0

Tablo 6’da araştırmaya katılan beden eğitimi öğretmenlerinin çalıştıkları okullarda bulunan araç-gereç yeterliliğine ilişkin görüşleri incelendiğinde; 39’unun (%9,1) hiç yeterli değil, 117’sinin (%27,2) az yeterli, 194’ünün (%45,1) kısmen yeterli, 80’inin (%18,6) tamamen yeterli bulunduğu belirlenmiştir.

Tablo 7. Öğretmenlerin Okullarındaki Spor Salonu Bulunmasına İlişkin Bulgular

Salon	f	%
Var	157	36,5
Yok	273	63,5
Toplam	430	100,0

Tablo 7’de araştırmaya katılan beden eğitimi öğretmenlerinin çalıştıkları okullarda spor salonunun bulunma durumu incelendiğinde; 157’sinin (%36,5) spor salonu olduğu, 273’ünün (%63,5) çalıştıkları okullarda spor salonunun olmadığı belirlenmiştir.

Tablo 8. Öğretmenlerin Beden Eğitimi Ders Saati Yeterliliğine İlişkin Bulgular

Ders Saati	f	%
Hiç yeterli değil	181	42,1
Az yeterli	199	46,3
Kısmen yeterli	35	8,1
Tamamen yeterli	15	3,5
Toplam	430	100,0

Tablo 8’de araştırmaya katılan beden eğitimi öğretmenlerinin beden eğitimi ders saatinin yeterliliğiyle ilgili görüşleri incelendiğinde; 181’inin (%42,1) hiç yeterli değil, 199’unun (%46,3) az yeterli, 35’inin (%8,1) kısmen yeterli, 15’inin (%3,5) tamamen yeterli olduğu belirlenmiştir.

Tablo 9. Öğretmenlerin Mesleki Seminer Veya Hizmet İçi Eğitime Katılmalarına İlişkin Bulgular

İş Değişikliği	f	%
Katıldım	82	19,1
Katıldım ama yetersiz	171	39,7
Katılmadım	177	41,2
Toplam	430	100,0

Tablo 9’da görüldüğü gibi araştırmaya katılan beden eğitimi öğretmenlerinin mesleki seminer veya hizmet içi eğitime katılma durumları incelendiğinde; öğretmenlerin 82’sinin (%19,1) katılmadığı, 171’inin (%39,7) katıldığı fakat yetersiz bulunduğu ve 177’sinin (%41,2) katılmadığı belirlenmiştir.

Tablo 10. Öğretmenlerin Öğretmenlik Mesleğinin Gelirini Yeterli Bulunmasına İlişkin Bulgular

Gelir	f	%
Yetersiz	261	60,7
Kısmen yeterli	150	34,9
Yeterli	19	4,4
Toplam	430	100,0

Tablo 10’da araştırmaya katılan beden eğitimi öğretmenlerinin öğretmenlik mesleğinin gelirini yeterli bulmasına ilişkin görüşleri incelendiğinde; 19’unun (%4,4) mesleğin gelirini yeterli, 150’sinin (%34,9) kısmen yeterli ve 261’inin (%60,7) yeterli bulmadığı belirlenmiştir.

Tablo 11. Öğretmenlerin İş Değişikliği Yapmak İstemelerine İlişkin Bulgular

İş Değişikliği	f	%
Hayır	207	48,1
Bazen	167	38,8
Evet	56	13,1
Toplam	430	100,0

Tablo 11’de araştırmaya katılan beden eğitimi öğretmenlerinin iş değişikliği yapmayı düşünme durumları incelendiğinde; öğretmenlerin

56'sının (%13,1) iş değişikliği yapmayı düşündüğü, 167'sinin (%38,8) iş değişikliği yapmayı bazen düşündüğü ve 207'sinin (%48,1) iş değişikliği yapmayı düşünmediği belirlenmiştir.

4.2. Ölçme Aracından Elde Edilen Verilere İlişkin Bulgular

Tablo 12. Öğretmenlerin Tükenmişlik Ölçeği Alt Boyut Puanlarına Ait Değerlerin Normallik Sınaması

Tükenmişlik	N	$\bar{X}$	Ss	Z	p	Min	Max
Duygusal Tükenme	430	12,20	5,83	1,628	0,191	0	32
Duyarsızlaşma	430	3,21	2,76	1,801	0,215	0	20
Kişisel Başarı	430	7,51	3,86	1,255	0,064	0	32

Tablo 12'de görüldüğü gibi beden eğitimi öğretmenlerinin duygusal tükenme alt boyutuna ait puan ortalamaları $\bar{X}=12,20$, duyarsızlaşma alt boyutuna ait puan ortalamaları $\bar{X}=3,21$ ve kişisel başarı alt boyutuna ait puan ortalamaları $\bar{X}=7,51$ olarak bulunmuştur. Yapılan normallik sınamasına göre beden eğitimi öğretmenlerinin tükenmişlik alt boyut puanlarına ait değerlerin normal dağılım gösterdiği belirlenmiş ve parametrik testler uygulanmıştır.

Tablo 13. Öğretmenlerin Cinsiyet Değişkenlerine Göre Tükenmişlik Ölçeği Alt Boyutlarına Ait Puan Ortalamalarının Karşılaştırılmasına İlişkin t Testi Sonuçları.

Tükenmişlik	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	Ss	Sd	t	p
Duygusal Tükenme	Kadın	131	13,33	6,28	428	2,675	0,008*
	Erkek	299	11,71	5,56			
Duyarsızlaşma	Kadın	131	3,06	2,58	428	-0,783	0,434
	Erkek	299	3,28	2,83			
Kişisel Başarı	Kadın	131	7,81	3,47	428	1,060	0,290
	Erkek	299	7,38	4,01			

*p<0.05

Tablo 13'de görüldüğü gibi, duygusal tükenme alt boyutunda kadın öğretmenlerin $\bar{X}=13,33$ erkek öğretmenlerin $\bar{X}=11,71$, duyarsızlaşma alt boyutunda kadın öğretmenlerin $\bar{X}=3,06$ erkek öğretmenlerin $\bar{X}=3,28$ ve

kişisel başarı alt boyutunda kadın öğretmenlerin $\bar{x}=7,81$ erkek öğretmenlerin $\bar{x}=7,38$ puan ortalamasına sahip oldukları bulunmuştur.

Duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarı puan ortalamaları ile cinsiyetleri arasındaki anlamlılık için yapılan t testine göre, beden eğitimi öğretmenlerinin cinsiyetleri ile duygusal tükenme ortalamaları [$t_{(428)}=2,675$; $p<0.05$] arasındaki fark anlamlı bulunurken, duyarsızlaşma [$t_{(428)}=-0,783$; $p>0.05$] ve kişisel başarı [$t_{(428)}=1,060$; $p>0.05$] ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır.

Tablo 14. Öğretmenlerin Kıdem Değişkenlerine Göre Tükenmişlik Ölçeği Alt Boyut Puanlarına Ait N, $\bar{X}$ ve Ss Değerleri.

Tükenmişlik	Kıdem	N	$\bar{X}$	Ss
Duygusal Tükenme	1-5 yıl	46	11,34	6,08
	6-10 yıl	82	12,03	6,06
	11-15 yıl	135	11,98	6,03
	16-20 yıl	77	13,31	6,24
	21 ve üstü	90	12,18	4,71
Duyarsızlaşma	1-5 yıl	46	3,47	2,72
	6-10 yıl	82	3,26	2,74
	11-15 yıl	135	3,08	2,99
	16-20 yıl	77	3,77	2,75
	21 ve üstü	90	2,76	2,37
Kişisel Başarı	1-5 yıl	46	7,26	3,66
	6-10 yıl	82	8,56	3,32
	11-15 yıl	135	7,67	4,25
	16-20 yıl	77	7,32	3,77
	21 ve üstü	90	6,63	3,69

Tablo 14’de beden eğitimi öğretmenlerinin kıdem değişkenlerine göre tükenmişlik alt boyutları puan ortalamalarına ait N, $\bar{x}$ ve Ss sonuçları incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda, duygusal tükenme alt boyutunda kıdemi, 1-5 yıl grubu öğretmenlerin $\bar{x}=11,34$; 6-10 yıl grubu öğretmenlerin $\bar{x}=12,03$; 11-15 yıl grubu öğretmenlerin $\bar{x}=11,98$; 16-20 yıl grubu öğretmenlerin $\bar{x}=13,31$; 21 yıl ve üstü gruptaki öğretmenlerin $\bar{x}=12,18$ puan ortalamasına sahip oldukları; duyarsızlaşma alt boyutunda, 1-5 yıl grubu öğretmenlerin $\bar{x}=3,47$; 6-10 yıl grubu öğretmenlerin $\bar{x}=3,26$; 11-15

yıl grubu öğretmenlerin $\bar{x}=3,08$; 16-20 yıl grubu öğretmenlerin $\bar{x}=3,77$; 21 yıl ve üstü gruptaki öğretmenlerin $\bar{x}=2,76$ puan ortalamasına sahip oldukları; kişisel başarı alt boyutunda, 1-5 yıl grubu öğretmenlerin $\bar{x}=7,26$; 6-10 yıl grubu öğretmenlerin $\bar{x}=8,56$; 11-15 yıl grubu öğretmenlerin $\bar{x}=7,67$; 16-20 yıl grubu öğretmenlerin $\bar{x}=7,32$; 21 yıl ve üstü gruptaki öğretmenlerin $\bar{x}=6,63$ puan ortalamasına sahip oldukları belirlenmiştir.

Tablo 15. Öğretmenlerin Kıdem Değişkenlerine Göre Tükenmişlik Ölçeği Alt Boyutlarına Ait Puan Ortalamalarının Karşılaştırılmasına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.

Tükenmişlik	Varyans Kaynağı	KT	Sd	KO	F	p
Duygusal Tükenme	Gruplar arası	136,975	4	34,244	1,006	0,404
	Grup içi	14465,604	425	34,037		
	Toplam	14602,579	429			
Duyarsızlaşma	Gruplar arası	48,425	4	12,106	1,597	0,174
	Grup içi	3221,026	425	7,579		
	Toplam	3269,451	429			
Kişisel Başarı	Gruplar arası	168,844	4	42,211	2,881	0,022*
	Grup içi	6226,507	425	14,651		
	Toplam	6395,351	429			

* $p<0.05$

Tablo 15’de beden eğitimi öğretmenlerinin tükenmişlik ölçeği alt boyutları puan ortalamalarının kıdem değişkenlerine göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını gösteren varyans analizi sonuçları görülmektedir. Bu sonuçlar, beden eğitimi öğretmenlerinin kıdem değişkenlerine göre, duygusal tükenme [$F_{(425)}=1,006$; $p>0.05$] ve duyarsızlaşma [$F_{(425)}=1,597$; $p>0.05$] alt boyutları puan ortalamalarındaki farklılaşmanın 0.05 düzeyinde anlamlı olmadığını ($p>0.05$); kişisel başarı alt boyut [$F_{(425)}=2,881$; $p<0.05$] puan ortalamasındaki farklılaşmanın ise 0.05 düzeyinde anlamlı olduğunu göstermiştir ($p<0.05$).

Tablo 16. Öğretmenlerin Kıdem Değişkenlerine Göre Kişisel Başarı Alt Boyut Puan Ortalamalarına Ait Tukey Testi Bulguları.

Bağımlı Değişken	Kıdem (I)	Kıdem(II)	Ortalamalar Arası Fark	Sh	p
Kişisel Başarı	6–10 yıl	1-5 yıl	1,30011	0,70509	0,350
		11-15 yıl	0,88690	0,53590	0,463
		16-20 yıl	1,23630	0,60740	0,251
		21 ve üstü	1,92764	0,58434	0,009*

Tablo 16’da beden eğitimi öğretmenlerinin kıdem değişkenlerine göre, kişisel başarı alt boyut puan ortalamalarındaki farklılaşmanın kaynağını belirlemek üzere yapılan Tukey HSD testi sonuçları görülmektedir. Farklılaşmanın kaynağını belirlemek için varyansların homojen olmasından dolayı ($L_F=0,526$; $p>0.05$), Tukey HSD testi kullanılmış ve 6-10 yıl kıdemi olan beden eğitimi öğretmenleri ($\bar{x}=8,56$), 21 yıl ve üstü ($\bar{x}=6,63$), kıdemi olan beden eğitimi öğretmenlerine göre daha yüksek puan ortalamasına sahip oldukları belirlenmiştir.

Tablo 17. Öğretmenlerin Görev Yerleri Değişkenlerine Göre Tükenmişlik Ölçeği Alt Boyutlarına Ait Puan Ortalamalarının Karşılaştırılmasına İlişkin t Testi Sonuçları.

Tükenmişlik	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	Ss	Sd	t	p
Duygusal Tükenme	İl (Merkez)	355	12,48	5,93	428	2,177	0,030*
	İlçe	75	10,88	5,15			
Duyarsızlaşma	İl (Merkez)	355	3,21	2,85	428	-0,138	0,891
	İlçe	75	3,25	2,29			
Kişisel Başarı	İl (Merkez)	355	7,36	3,98	428	-1,752	0,080
	İlçe	75	8,22	3,16			

* $p<0.05$

Tablo 17’de görüldüğü gibi, duygusal tükenme alt boyutunda ilde (merkez) görev yapan öğretmenlerin $\bar{x}=12,48$ ilçelerde görev yapan öğretmenlerin $\bar{x}=10,88$, duyarsızlaşma alt boyutunda ilde (merkez) görev yapan öğretmenlerin $\bar{x}=3,21$ ilçelerde görev yapan öğretmenlerin $\bar{x}=3,25$ ve kişisel başarı alt boyutunda ilde (merkez) görev yapan öğretmenlerin $\bar{x}=7,36$ ilçelerde görev yapan öğretmenlerin $\bar{x}=8,22$ puan ortalamasına sahip oldukları bulunmuştur.

Duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarı puan ortalamaları ile görev yerleri arasındaki anlamlılık için yapılan t testine göre, beden eğitimi öğretmenlerinin görev yerleri ile duygusal tükenme ortalamaları [$t(428)=2,177$; $p<0.05$] arasındaki fark anlamlı bulunurken, duyarsızlaşma [$t(428)=-0,138$; $p>0.05$] ve kişisel başarı [$t(428)=-1,752$; $p>0.05$] ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır.

Tablo 18. Öğretmenlerin Ders Verdikleri Sınıf Mevcudu Değişkenlerine Göre Tükenmişlik Ölçeği Alt Boyut Puanlarına Ait N, $\bar{X}$ ve Ss Değerleri.

Tükenmişlik	Sınıf Mevcudu	N	$\bar{X}$	Ss
Duygusal Tükenme	20 ve daha az	37	11,83	5,23
	21-30	137	12,01	5,76
	31-40	211	12,06	5,84
	41-50	50	13,58	6,36
Duyarsızlaşma	20 ve daha az	37	3,32	2,66
	21-30	137	3,00	2,63
	31-40	211	3,30	2,87
	41-50	50	3,36	2,69
Kişisel Başarı	20 ve daha az	37	7,18	5,19
	21-30	137	7,59	3,85
	31-40	211	7,64	3,75
	41-50	50	7,00	3,19

Tablo 18’de beden eğitimi öğretmenlerinin ders verdikleri sınıf mevcudu değişkenlerine göre tükenmişlik alt boyutları puan ortalamalarına ait N, $\bar{X}$ ve Ss sonuçları incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda, duygusal tükenme alt boyutunda, 20 ve daha az sınıf mevcudu olan öğretmenlerin $\bar{X}=11,83$; 21-30 arasında sınıf mevcudu olan öğretmenlerin $\bar{X}=12,01$; 31-40 arasında sınıf mevcudu olan öğretmenlerin $\bar{X}=12,06$; 41-50 arasında sınıf mevcudu olan öğretmenlerin $\bar{X}=13,58$ puan ortalamasına sahip oldukları; duyarsızlaşma alt boyutunda, 20 ve daha az sınıf mevcudu olan öğretmenlerin $\bar{X}=3,32$; 21-30 arasında sınıf mevcudu olan öğretmenlerin $\bar{X}=3,00$; 31-40 arasında sınıf mevcudu olan öğretmenlerin $\bar{X}=3,30$; 41-50 arasında sınıf mevcudu olan öğretmenlerin $\bar{X}=3,36$ puan ortalamasına sahip oldukları; kişisel başarı alt boyutunda, 20 ve daha az sınıf mevcudu

olan öğretmenlerin $\bar{x}=7,18$; 21-30 arasında sınıf mevcudu olan öğretmenlerin $\bar{x}=7,59$; 31-40 arasında sınıf mevcudu olan öğretmenlerin $\bar{x}=7,64$; 41-50 arasında sınıf mevcudu olan öğretmenlerin $\bar{x}=7,00$ puan ortalamasına sahip oldukları belirlenmiştir.

Tablo 19. Öğretmenlerin Ders Verdikleri Sınıf Mevcudu Değişkenlerine Göre Tükenmişlik Ölçeği Alt Boyutlarına Ait Puan Ortalamalarının Karşılaştırılmasına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.

Tükenmişlik	Varyans Kaynağı	KT	Sd	KO	F	p
Duygusal Tükenme	Gruplar arası	108,331	3	36,110	1,061	0,365
	Grup içi	14494,248	426	34,024		
	Toplam	14602,579	429			
Duyarsızlaşma	Gruplar arası	9,235	3	3,078	0,402	0,751
	Grup içi	3260,216	426	7,653		
	Toplam	3269,451	429			
Kişisel Başarı	Gruplar arası	21,908	3	7,303	0,488	0,691
	Grup içi	6373,443	426	14,961		
	Toplam	6395,351	429			

Tablo 19’da beden eğitimi öğretmenlerinin tükenmişlik ölçeği alt boyutları puan ortalamalarının ders verdikleri sınıf mevcudu değişkenlerine göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını gösteren varyans analizi sonuçları görülmektedir. Bu sonuçlar, beden eğitimi öğretmenlerinin sınıf mevcudu değişkenlerine göre, duygusal tükenme [$F_{(426)}=1,061$; $p>0.05$], duyarsızlaşma [$F_{(426)}=0,402$; $p>0.05$] ve kişisel başarı [$F_{(426)}=0,488$; $p>0.05$] alt boyutları puan ortalamalarındaki farklılaşmanın 0.05 düzeyinde anlamlı olmadığını ($p>0.05$); göstermiştir ($p>0.05$).

Tablo 20. Öğretmenlerin Okullarındaki Ders Araç-Gereç Yeterliliği Değişkenlerine Göre Tükenmişlik Ölçeği Alt Boyut Puanlarına Ait N, $\bar{X}$ ve Ss Değerleri.

Tükenmişlik	Araç-Gereç	N	$\bar{X}$	Ss
Duygusal Tükenme	Hiç yeterli değil	37	13,97	7,86
	Az yeterli	137	11,97	5,84
	Kısmen yeterli	211	12,08	5,31
	Tamamen yeterli	50	11,97	5,85
Duyarsızlaşma	Hiç yeterli değil	37	3,84	2,97
	Az yeterli	137	3,27	2,42
	Kısmen yeterli	211	3,08	2,83
	Tamamen yeterli	50	3,16	2,92
Kişisel Başarı	Hiç yeterli değil	37	8,07	3,87
	Az yeterli	137	7,69	3,40
	Kısmen yeterli	211	7,53	4,05
	Tamamen yeterli	50	6,95	3,99

Tablo 20’de beden eğitimi öğretmenlerinin çalıştıkları okullarda bulunan ders araç-gereç yeterliliğine göre tükenmişlik alt boyutları puan ortalamalarına ait N, $\bar{X}$ ve Ss sonuçları incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda, duygusal tükenme alt boyutunda, ders araç-gereçlerini hiç yeterli bulmayan öğretmenlerin $\bar{X}=13,97$; ders araç-gereçlerini az yeterli bulan öğretmenlerin $\bar{X}=11,97$; ders araç-gereçlerini kısmen yeterli bulan öğretmenlerin $\bar{X}=12,08$; ders araç-gereçlerini tamamen yeterli bulan öğretmenlerin $\bar{X}=11,97$ puan ortalamasına sahip oldukları; duyarsızlaşma alt boyutunda, ders araç-gereçlerini hiç yeterli bulmayan öğretmenlerin $\bar{X}=3,84$; ders araç-gereçlerini az yeterli bulan öğretmenlerin $\bar{X}=3,27$; ders araç-gereçlerini kısmen yeterli bulan öğretmenlerin $\bar{X}=3,08$; ders araç-gereçlerini tamamen yeterli bulan öğretmenlerin $\bar{X}=3,16$ puan ortalamasına sahip oldukları; kişisel başarı alt boyutunda, ders araç-gereçlerini hiç yeterli bulmayan öğretmenlerin $\bar{X}=8,07$; ders araç-gereçlerini az yeterli bulan öğretmenlerin $\bar{X}=7,69$; ders araç-gereçlerini kısmen yeterli bulan öğretmenlerin $\bar{X}=7,53$; ders araç-gereçlerini tamamen yeterli bulan öğretmenlerin $\bar{X}=6,95$ puan ortalamasına sahip oldukları belirlenmiştir.

Tablo 21. Öğretmenlerin Okullarındaki Ders Araç-Gereç Yeterliliği Değişkenlerine Göre Tükenmişlik Ölçeği Alt Boyutlarına Ait Puan Ortalamalarının Karşılaştırılmasına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.

Tükenmişlik	Varyans Kaynağı	KT	Sd	KO	F	p
Duygusal Tükenme	Gruplar arası	135,221	3	45,074	1,327	0,265
	Grup içi	14467,358	426	33,961		
	Toplam	14602,579	429			
Duyarsızlaşma	Gruplar arası	19,558	3	6,519	0,855	0,465
	Grup içi	3249,893	426	7,629		
	Toplam	3269,451	429			
Kişisel Başarı	Gruplar arası	41,611	3	13,870	0,930	0,426
	Grup içi	6353,740	426	14,915		
	Toplam	6395,351	429			

Tablo 21’de beden eğitimi öğretmenlerinin tükenmişlik ölçeği alt boyutları puan ortalamalarının çalıştıkları okullarda bulunan ders araç-gereç yeterliliğine göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını gösteren varyans analizi sonuçları görülmektedir. Bu sonuçlar, beden eğitimi öğretmenlerinin ders araç-gereç yeterliliğine göre, duygusal tükenme [$F_{(426)}=1,327$; $p>0.05$], duyarsızlaşma [$F_{(426)}=0,855$; $p>0.05$] ve kişisel başarı [$F_{(426)}=0,930$; $p>0.05$] alt boyutları puan ortalamalarındaki farklılaşmanın 0.05 düzeyinde anlamlı olmadığını ($p>0.05$); göstermiştir ($p>0.05$).

Tablo 22. Öğretmenlerin Okullarında Spor Salonu Bulunma Değişkenlerine Göre Tükenmişlik Ölçeği Alt Boyutlarına Ait Puan Ortalamalarının Karşılaştırılmasına İlişkin t Testi Sonuçları.

Tükenmişlik	Salon	N	$\bar{X}$	Ss	Sd	t	p
Duygusal Tükenme	Var	157	12,33	5,93	428	0,352	0,725
	Yok	273	12,13	5,78			
Duyarsızlaşma	Var	157	3,00	2,95	428	-1,210	0,227
	Yok	273	3,34	2,63			
Kişisel Başarı	Var	157	7,17	4,11	428	-1,387	0,166
	Yok	273	7,71	3,70			

Tablo 22’de görüldüğü gibi, duygusal tükenme alt boyutunda okullarında spor salonu olan öğretmenlerin $\bar{x}=12,33$ olmayan öğretmenlerin $\bar{x}=12,13$, duyarsızlaşma alt boyutunda okullarında spor

salonu olan öğretmenlerin $\bar{x}=3,00$ olmayan öğretmenlerin $\bar{x}=3,34$ ve kişisel başarı alt boyutunda okullarında spor salonu olan öğretmenlerin $\bar{x}=7,17$ olmayan öğretmenlerin $\bar{x}=7,71$ puan ortalamasına sahip oldukları bulunmuştur.

Duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarı puan ortalamaları ile çalıştıkları okullarda spor salonunun bulunma durumları arasındaki anlamlılık için yapılan t testine göre, beden eğitimi öğretmenlerinin çalıştıkları okullarda spor salonunun bulunma durumları ile duygusal tükenme [$t_{(428)}=0,352$; $p>0.05$], duyarsızlaşma [$t_{(428)}=-1,210$; $p>0.05$] ve kişisel başarı [$t_{(428)}=-1,378$; $p>0.05$] ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır.

Tablo 23. Öğretmenlerinin Beden Eğitimi Ders Saati Yeterliliği Değişkenlerine Göre Tükenmişlik Ölçeği Alt Boyut Puanlarına Ait N, $\bar{X}$ ve Ss Değerleri.

Tükenmişlik	Ders Saati	N	$\bar{X}$	Ss
Duygusal Tükenme	Hiç yeterli değil	181	13,12	6,19
	Az yeterli	199	11,45	5,23
	Kısmen yeterli	35	12,20	5,94
	Tamamen yeterli	15	11,06	7,46
Duyarsızlaşma	Hiç yeterli değil	181	3,49	2,76
	Az yeterli	199	2,90	2,44
	Kısmen yeterli	35	3,68	3,95
	Tamamen yeterli	15	2,93	3,19
Kişisel Başarı	Hiç yeterli değil	181	7,66	3,70
	Az yeterli	199	7,33	3,54
	Kısmen yeterli	35	7,77	5,91
	Tamamen yeterli	15	7,53	4,10

Tablo 23’de beden eğitimi öğretmenlerinin beden eğitimi ders saatinin yeterliliğine göre tükenmişlik alt boyutları puan ortalamalarına ait N, $\bar{x}$ ve Ss sonuçları incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda, duygusal tükenme alt boyutunda, beden eğitimi ders saatini hiç yeterli bulmayan öğretmenlerin $\bar{x}=13,12$; ders saatini az yeterli bulan öğretmenlerin

$\bar{x}=11,45$; ders saatini kısmen yeterli bulan öğretmenlerin $\bar{x}=12,20$; ders saatini tamamen yeterli bulan öğretmenlerin $\bar{x}=11,06$ puan ortalamasına sahip oldukları; duyarsızlaşma alt boyutunda, ders saatini hiç yeterli bulmayan öğretmenlerin $\bar{x}=3,49$; ders saatini az yeterli bulan öğretmenlerin $\bar{x}=2,90$; ders saatini kısmen yeterli bulan öğretmenlerin $\bar{x}=3,68$; ders saatini tamamen yeterli bulan öğretmenlerin $\bar{x}=2,93$ puan ortalamasına sahip oldukları; kişisel başarı alt boyutunda, ders saatini hiç yeterli bulmayan öğretmenlerin $\bar{x}=7,66$; ders saatini az yeterli bulan öğretmenlerin $\bar{x}=7,33$; ders saatini kısmen yeterli bulan öğretmenlerin $\bar{x}=7,77$; ders saatini tamamen yeterli bulan öğretmenlerin $\bar{x}=7,53$ puan ortalamasına sahip oldukları belirlenmiştir.

Tablo 24. Öğretmenlerin Beden Eğitimi Ders Saati Yeterliliği Değişkenlerine Göre Tükenmişlik Ölçeği Alt Boyutlarına Ait Puan Ortalamalarının Karşılaştırılmasına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.

Tükenmişlik	Varyans Kaynağı	KT	Sd	KO	F	p
Duygusal Tükenme	Gruplar arası	284,581	3	94,860	2,822	0,039*
	Grup içi	14317,998	426	33,610		
	Toplam	14602,579	429			
Duyarsızlaşma	Gruplar arası	42,540	3	14,180	1,872	0,134
	Grup içi	3226,911	426	7,575		
	Toplam	3269,451	429			
Kişisel Başarı	Gruplar arası	12,894	3	4,298	0,287	0,835
	Grup içi	6382,457	426	14,982		
	Toplam	6395,351	429			

* $p<0.05$

Tablo 24’de beden eğitimi öğretmenlerinin tükenmişlik ölçeği alt boyutları puan ortalamalarının beden eğitimi ders saatinin yeterliliğine göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını gösteren varyans analizi sonuçları görülmektedir. Bu sonuçlar, beden eğitimi öğretmenlerinin beden eğitimi ders saatinin yeterliliğine göre, duyarsızlaşma [$F_{(426)}=1,872$; $p>0.05$] ve kişisel başarı [$F_{(426)}=0,287$; $p>0.05$] alt boyutları puan ortalamalarındaki farklılaşmanın 0.05 düzeyinde anlamlı olmadığını ($p>0.05$); duygusal tükenme [$F_{(426)}=2,822$; $p<0.05$] puan ortalamasındaki farklılaşmanın ise 0.05 düzeyinde anlamlı olduğunu göstermiştir ($p<0.05$).

Tablo 25 Öğretmenlerin Beden Eğitimi Ders Saati Yeterliliği Değişkenlerine Göre Duygusal Tükenme Alt Boyut Puan Ortalamalarına Ait Tukey Testi Bulguları.

Bağımlı Değişken	Ders Saati(I)	Ders Saati (II)	Ortalamalar Arası Fark	Sh	p
Duygusal Tükenme	Hiç yeterli değil	Az yeterli	1,66979	0,59547	0,027*
		Kısmen yeterli	0,92707	1,07051	0,882
		Tamamen yeterli	2,06041	1,55768	0,549

Tablo 25’de beden eğitimi öğretmenlerinin beden eğitimi ders saatinin yeterliliğine göre, duygusal tükenme alt boyut puan ortalamalarındaki farklılaşmanın kaynağını belirlemek üzere yapılan Tukey HSD testi sonuçları görülmektedir. Farklılaşmanın kaynağını belirlemek için varyansların homojen olmasından dolayı ($L_F=2,431$; $p>0.05$), Tukey HSD testi kullanılmış ve ders saatini hiç yeterli bulmayan beden eğitimi öğretmenleri ($\bar{x}=13,12$), ders saatini az yeterli bulan ($\bar{x}=11,45$) beden eğitimi öğretmenlerine göre daha yüksek puan ortalamasına sahip oldukları belirlenmiştir.

Tablo 26. Öğretmenlerin Mesleki Seminer Veya Hizmet İçi Eğitime Katılma Değişkenlerine Göre Tükenmişlik Ölçeği Alt Boyut Puanlarına Ait N, $\bar{X}$ ve Ss Değerleri.

Tükenmişlik	Eğitim	N	$\bar{X}$	Ss
Duygusal Tükenme	Katıldım	82	10,63	5,56
	Katıldım ama yetersiz	171	13,07	5,49
	Katılmadım	177	12,10	6,13
Duyarsızlaşma	Katıldım	82	3,14	2,61
	Katıldım ama yetersiz	171	3,34	2,59
	Katılmadım	177	3,12	2,98
Kişisel Başarı	Katıldım	82	7,98	3,53
	Katıldım ama yetersiz	171	7,60	3,48
	Katılmadım	177	7,21	4,31

Tablo 26’da beden eğitimi öğretmenlerinin mesleki seminer veya hizmet içi eğitime katılma düzeylerine göre tükenmişlik alt boyutları puan ortalamalarına ait N, $\bar{X}$ ve Ss sonuçları incelenmiştir. Bu inceleme

sonucunda, duygusal tükenme alt boyutunda, mesleki seminer veya hizmet içi eğitime katılan öğretmenlerin $\bar{x}=10,63$; mesleki seminer veya hizmet içi eğitime katılan ama yetersiz bulan öğretmenlerin $\bar{x}=13,07$; mesleki seminer veya hizmet içi eğitime katılmayan öğretmenlerin $\bar{x}=11,36$ puan ortalamasına sahip oldukları; duyarsızlaşma alt boyutunda, mesleki seminer veya hizmet içi eğitime katılan öğretmenlerin $\bar{x}=3,14$; mesleki seminer veya hizmet içi eğitime katılan ama yetersiz bulan öğretmenlerin $\bar{x}=3,34$; mesleki seminer veya hizmet içi eğitime katılmayan öğretmenlerin $\bar{x}=3,12$ puan ortalamasına sahip oldukları; kişisel başarı alt boyutunda, mesleki seminer veya hizmet içi eğitime katılan öğretmenlerin $\bar{x}=7,98$; mesleki seminer veya hizmet içi eğitime katılan ama yetersiz bulan öğretmenlerin $\bar{x}=7,60$; mesleki seminer veya hizmet içi eğitime katılmayan öğretmenlerin $\bar{x}=7,21$ puan ortalamasına sahip oldukları belirlenmiştir.

Tablo 27. Öğretmenlerin Mesleki Seminer Veya Hizmet İçi Eğitime Katılma Değişkenlerine Göre Tükenmişlik Ölçeği Alt Boyutlarına Ait Puan Ortalamalarının Karşılaştırılmasına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.

Tükenmişlik	Varyans Kaynağı	KT	Sd	KO	F	p
Duygusal Tükenme	Gruplar arası	332,227	2	166,114	4,970	0,007*
	Grup içi	14270,352	427	33,420		
	Toplam	14602,579	429			
Duyarsızlaşma	Gruplar arası	4,553	2	2,276	0,298	0,743
	Grup içi	3264,898	427	7,646		
	Toplam	3269,451	429			
Kişisel Başarı	Gruplar arası	35,773	2	17,887	1,201	0,302
	Grup içi	6359,578	427	14,894		
	Toplam	6395,351	429			

* $p<0.05$

Tablo 27’de beden eğitimi öğretmenlerinin tükenmişlik ölçeği alt boyutları puan ortalamalarının mesleki seminer veya hizmet içi eğitime katılma düzeylerine göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını gösteren varyans analizi sonuçları görülmektedir. Bu sonuçlar, beden eğitimi öğretmenlerinin mesleki seminer veya hizmet içi eğitime katılma düzeylerine göre, duygusal tükenme [$F_{(427)}=4,970$; $p<0.05$] alt boyut puan

ortalamalarındaki farklılaşmanın 0.05 düzeyinde anlamlı olduğu ($p < 0.05$); duyarsızlaşma [$F_{(427)} = 0,298$; $p > 0.05$] ve kişisel başarı [$F_{(427)} = 1,201$; $p > 0.05$], puan ortalamasındaki farklılaşmanın ise 0.05 düzeyinde anlamlı olmadığını göstermiştir ($p > 0.05$).

Tablo 28. Öğretmenlerin Mesleki Seminer Veya Hizmet İçi Eğitime Katılma Değişkenlerine Göre Duygusal Tükenme Alt Boyut Puan Ortalamalarına Ait Tukey Testi Bulguları.

Bağımlı Değişken	Eğitime Katılma (I)	Eğitime Katılma (II)	Ortalamalar Arası Fark	Sh	p
Duygusal Tükenme	Katıldım	Katıldım ama yetersiz	-2,43603	0,77653	0,005*
		Katılmadım	-1,46755	0,77225	0,140

Tablo 28’de beden eğitimi öğretmenlerinin beden eğitimi ders saatinin yeterliliğine göre, duygusal tükenme alt boyut puan ortalamalarındaki farklılaşmanın kaynağını belirlemek üzere yapılan Tukey HSD testi sonuçları görülmektedir. Farklılaşmanın kaynağını belirlemek için varyansların homojen olmasından dolayı ($L_F = 0,665$; $p > 0.05$), Tukey HSD testi kullanılmış ve mesleki seminer veya hizmet içi eğitime katılan öğretmenlerinin $\bar{x} = 10,63$; mesleki seminer veya hizmet içi eğitime katılan ama yetersiz bulan $\bar{x} = 13,07$ beden eğitimi öğretmenlerine göre daha düşük puan ortalamasına sahip oldukları belirlenmiştir.

Tablo 29. Öğretmenlerin Öğretmenlik Mesleğinin Gelirini Yeterli Bulma Değişkenlerine Göre Tükenmişlik Ölçeği Alt Boyut Puanlarına Ait N, $\bar{X}$ ve Ss Değerleri.

Tükenmişlik	Gelir	N	$\bar{X}$	Ss
Duygusal Tükenme	Yetersiz	261	13,16	6,20
	Kısmen yeterli	150	10,64	4,67
	Yeterli	19	11,36	6,25
Duyarsızlaşma	Yetersiz	261	3,18	2,72
	Kısmen yeterli	150	3,20	2,59
	Yeterli	19	3,84	4,31
Kişisel Başarı	Yetersiz	261	7,25	3,86
	Kısmen yeterli	150	7,70	3,33
	Yeterli	19	9,68	6,42

Tablo 29’da beden eğitimi öğretmenlerinin öğretmenlik mesleğinin gelirini yeterli bulma düzeylerine göre tükenmişlik alt boyutları puan ortalamalarına ait N, $\bar{x}$ ve Ss sonuçları incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda, duygusal tükenme alt boyutunda, öğretmenlik mesleğinin gelirini yeterli bulmayan öğretmenlerin $\bar{x}=13,16$; öğretmenlik mesleğinin gelirini kısmen yeterli bulan öğretmenlerin $\bar{x}=10,64$; öğretmenlik mesleğinin gelirini yeterli bulan öğretmenlerin $\bar{x}=11,36$ puan ortalamasına sahip oldukları; duyarsızlaşma alt boyutunda, öğretmenlik mesleğinin gelirini yeterli bulmayan öğretmenlerin $\bar{x}=3,18$; öğretmenlik mesleğinin gelirini kısmen yeterli bulan öğretmenlerin $\bar{x}=3,20$; öğretmenlik mesleğinin gelirini yeterli bulan öğretmenlerin $\bar{x}=3,84$ puan ortalamasına sahip oldukları; kişisel başarı alt boyutunda, öğretmenlik mesleğinin gelirini yeterli bulmayan öğretmenlerin $\bar{x}=7,25$; öğretmenlik mesleğinin gelirini kısmen yeterli bulan öğretmenlerin $\bar{x}=7,70$; öğretmenlik mesleğinin gelirini yeterli bulan öğretmenlerin $\bar{x}=9,68$ puan ortalamasına sahip oldukları belirlenmiştir.

Tablo 30. Öğretmenlerin Öğretmenlik Mesleğinin Gelirini Yeterli Bulunma Değişkenlerine Göre Tükenmişlik Ölçeği Alt Boyutlarına Ait Puan Ortalamalarının Karşılaştırılmasına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.

Tükenmişlik	Varyans Kaynağı	KT	Sd	KO	F	p
Duygusal Tükenme	Gruplar arası	623,016	2	311,508	9,515	0,000*
	Grup içi	13979,563	427	32,739		
	Toplam	14602,579	429			
Duyarsızlaşma	Gruplar arası	7,752	2	3,876	0,507	0,602
	Grup içi	3261,699	427	7,639		
	Toplam	3269,451	429			
Kişisel Başarı	Gruplar arası	111,945	2	55,973	3,804	0,023*
	Grup içi	6283,406	427	14,715		
	Toplam	6395,351	429			

* $p<0.05$

Tablo 30’da beden eğitimi öğretmenlerinin tükenmişlik ölçeği alt boyutları puan ortalamalarının öğretmenlik mesleğinin gelirini yeterli bulma düzeylerine göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını gösteren

varyans analizi sonuçları görülmektedir. Bu sonuçlar, beden eğitimi öğretmenlerinin öğretmenlik mesleğinin gelirini yeterli bulma düzeylerine göre, duygusal tükenme [$F_{(427)}=9,515$; $p<0.05$] ve kişisel başarı [$F_{(427)}=3,804$; $p<0.05$] alt boyutları puan ortalamalarındaki farklılaşmanın 0.05 düzeyinde anlamlı olduğu ($p<0.05$); duyarsızlaşma [$F_{(427)}=0,507$; $p>0.05$], puan ortalamasındaki farklılaşmanın ise 0.05 düzeyinde anlamlı olmadığını göstermiştir ($p>0.05$).

Tablo 31. Öğretmenlerin Öğretmenlik Mesleğinin Gelirini Yeterli Bulunma Değişkenlerine Göre Duygusal Tükenme ve Kişisel Başarı Alt Boyut Puan Ortalamalarına Ait Tukey Testi Bulguları.

Bağımlı Değişken	Gelir (I)	Gelir (II)	Ortalamalar Arası Fark	Sh	P
Duygusal Tükenme	Hayır	Kısmen	2,52858	0,58626	0,000*
		Evet	1,80016	1,35961	0,383
Kişisel Başarı	Hayır	Kısmen	-0,44330	0,39304	0,497
		Evet	-2,42751	0,91152	0,022*

Tablo 31’de beden eğitimi öğretmenlerinin öğretmenlik mesleğinin gelirini yeterli bulma düzeylerine göre, duygusal tükenme ve kişisel başarı alt boyut puan ortalamalarındaki farklılaşmanın kaynağını belirlemek üzere yapılan Tukey HSD testi sonuçları görülmektedir. Farklılaşmanın kaynağını belirlemek için duygusal tükenme ($L_F=6,139$; $p>0.05$) ve kişisel başarı ($L_F=2,644$; $p>0.05$) alt boyutlarında varyansların homojen olmasından dolayı Tukey HSD testi kullanılmış; duygusal tükenme alt boyutunda öğretmenlik mesleğinin gelirini yeterli bulmayan öğretmenlerin ($\bar{x}=13,16$), öğretmenlik mesleğinin gelirini kısmen yeterli bulan ($\bar{x}=10,64$) öğretmenlerine göre; kişisel başarı alt boyutunda öğretmenlik mesleğinin gelirini yeterli bulan öğretmenlerin ($\bar{x}=9,68$), öğretmenlik mesleğinin gelirini yeterli bulmayan öğretmenlere ($\bar{x}=7,25$) göre daha yüksek puan ortalamasına sahip oldukları belirlenmiştir.

Tablo 32. Öğretmenlerin İş Değişikliği Yapma Değişkenlerine Göre Tükenmişlik Ölçeği Alt Boyut Puanlarına Ait N, $\bar{X}$ ve Ss Değerleri.

Tükenmişlik	İş Değişikliği	N	$\bar{X}$	Ss
Duygusal Tükenme	Hayır	207	9,85	4,58
	Bazen	167	13,80	5,51
	Evet	56	16,14	7,11
Duyarsızlaşma	Hayır	207	2,70	2,61
	Bazen	167	3,41	2,63
	Evet	56	4,51	3,16
Kişisel Başarı	Hayır	207	7,07	3,73
	Bazen	167	7,83	4,01
	Evet	56	8,19	3,70

Tablo 32’de beden eğitimi öğretmenlerinin iş değişikliği yapma isteklerine göre tükenmişlik alt boyutları puan ortalamalarına ait N, $\bar{X}$ ve Ss sonuçları incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda, duygusal tükenme alt boyutunda, iş değişikliği yapmayı düşünmeyen öğretmenlerin $\bar{X}=9,85$; iş değişikliği yapmayı bazen düşünen öğretmenlerin $\bar{X}=13,80$; iş değişikliği yapmayı düşünen öğretmenlerin $\bar{X}=16,14$ puan ortalamasına sahip oldukları; duyarsızlaşma alt boyutunda, iş değişikliği yapmayı düşünmeyen öğretmenlerin $\bar{X}=2,70$; iş değişikliği yapmayı bazen düşünen öğretmenlerin $\bar{X}=3,41$; iş değişikliği yapmayı düşünen öğretmenlerin $\bar{X}=4,51$ puan ortalamasına sahip oldukları; kişisel başarı alt boyutunda, iş değişikliği yapmayı düşünmeyen öğretmenlerin $\bar{X}=7,07$; iş değişikliği yapmayı bazen düşünen öğretmenlerin $\bar{X}=7,83$; iş değişikliği yapmayı düşünen öğretmenlerin $\bar{X}=8,19$ puan ortalamasına sahip oldukları belirlenmiştir.

Tablo 33. Öğretmenlerin İş Değişikliği Yapma Değişkenlerine Göre Tükenmişlik Ölçeği Alt Boyutlarına Ait Puan Ortalamalarının Karşılaştırılmasına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.

Tükenmişlik	Varyans Kaynağı	KT	Sd	KO	F	p
Duygusal Tükenme	Gruplar arası	2445,496	2	1222,748		
	Grup içi	12157,083	427	28,471	42,947	0,000*
	Toplam	14602,579	429			
Duyarsızlaşma	Gruplar arası	155,786	2	77,893		
	Grup içi	3113,665	427	7,292	10,682	0,000*
	Toplam	3269,451	429			
Kişisel Başarı	Gruplar arası	83,114	2	41,557		
	Grup içi	6312,237	427	14,783	2,811	0,061
	Toplam	6395,351	429			

* $p<0.05$

Tablo 33'de beden eğitimi öğretmenlerinin tükenmişlik ölçeği alt boyutları puan ortalamalarının öğretmenlerin iş değişikliği yapma isteklerine göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını gösteren varyans analizi sonuçları görülmektedir. Bu sonuçlar, beden eğitimi öğretmenlerinin iş değişikliği yapma isteklerine göre, duygusal tükenme [$F_{(427)}=42,947$; $p<0.05$] ve duyarsızlaşma [$F_{(427)}=10,682$; $p<0.05$] alt boyutları puan ortalamalarındaki farklılaşmanın 0.05 düzeyinde anlamlı olduğu ($p<0.05$); kişisel başarı [$F_{(427)}=2,811$; $p>0.05$], puan ortalamasındaki farklılaşmanın ise 0.05 düzeyinde anlamlı olmadığını göstermiştir ($p>0.05$).

Tablo 34. Öğretmenleri İş Değişikliği Yapma Değişkenlerine Göre Duygusal Tükenme ve Kişisel Başarı Alt Boyut Puan Ortalamalarına Ait Tukey Testi Bulguları.

Bağımlı Değişken	İş değişikliği(I)	İş değişikliği(II)	Ortalamalar Arası Fark	Sh	P
Duygusal Tükenme	Hayır	Bazen	-3,95814	0,55500	0,000*
		Evet	-6,29262	0,80371	0,000*
	Bazen	Evet	-2,33447	0,82395	0,013*
Duyarsızlaşma	Hayır	Bazen	-0,71385	0,28088	0,031*
		Evet	-1,81254	0,40674	0,000*
	Bazen	Evet	-1,09870	0,41699	0,024*

Tablo 34’de beden eğitimi öğretmenlerinin iş değişikliği yapma isteklerine göre, duygusal tükenme ve duyarsızlaşma alt boyut puan ortalamalarındaki farklılaşmanın kaynağını belirlemek üzere yapılan Tukey HSD testi sonuçları görülmektedir. Farklılaşmanın kaynağını belirlemek için duygusal tükenme ($L_F=9,307$; $p>0.05$) ve duyarsızlaşma ($L_F=3,607$; $p>0.05$) alt boyutlarında varyansların homojen olmasından dolayı Tukey HSD testi kullanılmış; duygusal tükenme alt boyutunda iş değişikliği yapmayı düşünmeyen öğretmenlerin ($\bar{x}=9,85$), iş değişikliği yapmayı bazen düşünen öğretmenlere ($\bar{x}=13,80$) ve iş değişikliği yapmayı düşünen öğretmenlere ($\bar{x}=16,14$); iş değişikliği yapmayı bazen düşünen öğretmenlerin, iş değişikliği yapmayı düşünen öğretmenlere göre daha düşük puan ortalamasına sahip oldukları belirlenmiştir. Duyarsızlaşma alt boyutunda iş değişikliği yapmayı düşünmeyen öğretmenlerin ($\bar{x}=2,70$), iş değişikliği yapmayı bazen düşünen öğretmenlere ($\bar{x}=3,41$) ve iş değişikliği yapmayı düşünen öğretmenlere ($\bar{x}=4,51$); iş değişikliği yapmayı bazen düşünen öğretmenlerin, iş değişikliği yapmayı düşünen öğretmenlere göre daha düşük puan ortalamasına sahip oldukları belirlenmiştir.

5. TARTIŞMA

Bu araştırma, Ankara ili (merkez) ve ilçelerinde görev yapan beden eğitimi öğretmenlerinin tükenmişlik düzeylerinin cinsiyet, mesleki kıdem, görev yerleri, ders verdikleri sınıf mevcudu, ders araç-gereç yeterlik durumu, okullarındaki spor salonu bulunma durumu, beden eğitimi ders saati yeterlilik durumu, mesleki seminer veya hizmet içi eğitime katılma durumu, öğretmenlik mesleğinin gelirini yeterli bulma durumu ve iş değişikliği yapmak isteme durumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla yapılmıştır. Bu bölümde, bu amaç doğrultusunda elde edilen bulgular literatür ışığında tartışılmış ve yorumlanmıştır.

Araştırmaya katılan 430 beden eğitimi öğretmenin 131'i (%30,5) kadın; 299'u ise (%69,5) erkektir. Erkek beden eğitimi öğretmenlerinin kadın öğretmenlere göre çoğunlukta olduğu görülmektedir. Beden eğitimi öğretmenlerinin yaklaşık üçte birinin (%31,4) 11-15 yıl arası kıdemi olduğu belirlenmiştir. En düşük dağılım %10,7 ile 1-5 yıl arası kıdemi olan gruptur. Beden eğitimi öğretmenlerinin 82'sinin (%19,1) 6-10 yıl kıdemi, 77'sinin (%17,9) 16-20 yıl kıdemi, 90'ının (% 20,9) 21 yıl ve üzeri kıdemi olduğu belirlenmiştir. Buna göre araştırma grubunda meslekte kıdem değişkenine göre, en büyük grubu 11-15 yıl arasında hizmet verenler, en küçük grubu 1-5 yıl hizmet verenler oluşturmaktadır. Ayrıca bu öğretmenlerin 355 (%82,6)'inin ilde (merkez), 75 (%17,4)'inin ilçelerde görev yaptığı belirlenmiştir.

Araştırmaya katılan beden eğitimi öğretmenlerinin 37'sinin (%8,6) 20 ve daha az, 137'sinin (%30,7) 21-30, 211'inin (%49,1) 31-40, 50'sinin (%11,6) 41-50 mevcudu bulunan sınıflarda ders verdikleri belirlenmiştir. Genel olarak değerlendirildiğinde araştırmaya katılan öğretmenlerin büyük çoğunluğunun 21-40 (%79,8) kişilik sınıflarda ders vermektedirler. Bu

dağılımlar örneklem grubunun çoğunluğunun daha az kalabalık sınıflarda ders verdiklerini göstermektedir. Ayrıca öğretmenler çalıştıkları okullarda bulunan araç-gereçlerle ilgili 39'unun (%9,1) hiç yeterli değil, 117'sinin (%27,2) az yeterli, 194'ünün (%45,1) kısmen yeterli, 80'inin (%18,6) tamamen yeterli olduğunu belirtmiştir. Bunun yanında beden eğitimi öğretmenlerinin görev yaptıkları okullarda 157'si (%36,5) spor salonu olduğunu, 273'ü (%63,5) spor salonunun olmadığını belirtmiştir. Araştırmaya katılan beden eğitimi öğretmenlerinin büyük çoğunluğu (%88,4) beden eğitimi ders saatinin yetersiz olduğunu belirtirken, tamamına yakını (%95,6) öğretmenlik mesleğinin gelirini yeterli görememektedir. Ayrıca öğretmenlerin mesleki seminer veya hizmet içi eğitime 82'sinin (%19,1) katılmadığı, 171'inin (%39,7) katıldığı fakat yetersiz bulduğu ve 177'sinin (%41,2) katılmadığı belirlenmiştir. Beden eğitimi öğretmenlerinin 56'sının (%13,1) iş değişikliği yapmayı düşündüğü, 167'sinin (%38,8) iş değişikliği yapmayı bazen düşündüğü ve 207'sinin (%48,1) iş değişikliği yapmayı düşünmediği belirlenmiştir.

Beden eğitimi öğretmenlerin tükenmişlik ölçeğinin “duygusal tükenme” $\bar{X}=12,20$, “duyarsızlaşma” $\bar{X}=3,21$, “kişisel başarı” $\bar{X}=7,51$ alt ölçekleri için puan ortalamalarına sahip oldukları belirlenmiştir (Tablo 12). Tükenmişlik alt ölçekleri için batı normlarında kesme noktaları belirlenirken Türkiye’de herhangi bir norm çalışması yapılmamıştır. Schaufeli ve Dierendock (1995) tükenmişlik seviyelerinin sınıflandırılması için kesme noktası kullanılırken oldukça dikkatli olunması gerektiğini belirtmiştir⁵⁰.

Türkiye normları için herhangi bir kesme değeri Ergin (1992) tarafından bildirilmemiştir¹⁹. Ancak yapılan bu araştırmada ölçekten elde edilen maksimum puan dikkate alınarak tükenmişlik düşük, orta ve yüksek şekilde üç gruba ayrılmıştır. Alt ölçeklerden alınan maksimum puanların üçe bölünmesi ile kesim noktaları bu araştırma için bulunmaya

çalışılmıştır. Buna göre duygusal tükenme için düşük 0-10,6 puanları arası, orta 10,7- 20,7 puanları arası, yüksek ise 20,8 ve üzeri olarak değerlendirilmiştir. Duyarsızlaşma için düşük 0- 6,6 puanları arası, orta 6,7-13,3 puanları arası, yüksek ise 13,4 ve üzeri olarak değerlendirilmiştir. Kişisel başarı için 0-10,6 puanları arası düşük, 10,7- 20,7 puanları arası orta ve 20,8 ve üzeri puanlar yüksek tükenmişlik olarak değerlendirilmektedir.

Beden eğitimi öğretmenlerinin alt ölçeklerden alınan puanlar bu çalışma için belirlenen kesim noktalarına göre; “duygusal tükenme” boyutu orta, “duyarsızlaşma” ve “kişisel başarı” boyutları düşük düzeyde bulunmuştur. Başka bir deyişle beden eğitimi öğretmenleri “*düşük bir tükenmişlik*” düzeyine sahiptir. Bu bulguların Maslach tükenmişlik envanteri kullanılarak diğer kültürlerdeki; Yunanlı, İsrailli, Koreli ve Singapurlu beden eğitimi öğretmenleri üzerinde yapılan araştırmalarda^{21,37,38,40,55} düşük tükenmişlik düzeyleri belirlenen literatürle tutarlı olduğu görülmüştür. Türkiye’deki ilgili literatür incelendiğinde; ilk ve orta öğretim beden eğitimi öğretmenleri üzerinde yapılan çalışmalarda^{23,32,34,47,48,57} düşük ve orta düzeyde tükenmişlik seviyeleri belirlenmiştir. Ayrıca engelli okullarda görev yapan beden eğitimi öğretmenlerinde normal (orta) düzeyde tükenmişlik seviyeleri belirtilmiştir^{39,31}. Bizim çalışmamızda elde edilen bulgular bahsedilen literatürdeki çalışmaların büyük bir bölümü ile paralellik göstermektedir.

Öğretmenlerin ve diğer çalışanların tükenmişlikle başa çıkabilmeleri için alabilecekleri bireysel nitelikli önlemlerin odağında sağlıklı bir yaşam biçiminin geliştirilmesi yer almaktadır. Tükenmişlikle mücadelede; yürüyüş, koşu, yüzme, bisiklete binme, aerobik, tenis, hafif top oyunları, gevşeme hareketleri, sinema, tiyatro, opera, sergi, spor karşılaşmaları gibi aktivitelerle iş dışında boş zamanları değerlendiren

sosyal, kültürel, sportif etkinliklere katılma gibi yöntemler önerilmektedir⁴. Bu bilgiler ışığında araştırma grubunu oluşturan beden eğitimi öğretmenlerinin mesleklerinin gerektirdiği özelliklerden dolayı önerilen bu özelliklerin birçoğunu yerine getirdikleri düşünüldüğünde tükenmişlik düzeylerinin düşük seviyelerde olması da beklenen bir sonuçtur.

Tükenmişlik ile cinsiyet değişkenine ait bulgular incelendiğinde; “duygusal tükenme” alt ölçeğinde erkek beden eğitimi öğretmenleri kadın beden eğitimi öğretmenlerine oranla anlamlı biçimde daha düşük puan almışlardır. Yani kadın beden eğitimi öğretmenlerinin daha fazla duygusal tükenme yaşadığı tespit edilmiştir. “Duyarsızlaşma” ve “kişisel başarı” alt ölçeklerinde anlamlı bir farklılık bulunmamıştır (Tablo 13). İlgili literatür incelendiğinde, tükenmişlik puanları üzerinde cinsiyet faktörünün etkisine ilişkin farklı sonuçlar olduğu görülmektedir. Beden Eğitimi öğretmenleri üzerinde yapılan araştırmalarda; Baykoçak (2002), kadın beden eğitimi öğretmenleri ile erkek beden eğitimi öğretmenlerinin duygusal tükenme ve kişisel başarı alt ölçek puanları arasında farklılık olduğunu ve erkek beden eğitimi öğretmenlerinin tükenmişliği daha alt seviyede, kadın beden eğitimi öğretmenlerinin ise üst seviyede yaşadıklarını belirtirken, duyarsızlaşma alt ölçek puanlarında farklılık olmadığını bulmuştur⁷. Özkan (2007), duygusal tükenme alt boyutunda erkek beden eğitimi öğretmenlerinin % 18, kadın beden eğitimi öğretmenlerinin % 25 tükenmişlik yaşadıklarını tespit etmiştir⁴⁶. Şahin (2008), kadın beden eğitimi öğretmenleri ile erkek beden eğitimi öğretmenlerinin duyarsızlaşma ve kişisel başarı alt boyutlarında anlamlı bir farklılık bulunmadığını, duygusal tükenme alt boyutunda ise kadın öğretmenler lehine daha fazla tükenmişlik yaşandığını belirtmiştir⁵⁷. İde (2008), engelli okullarda görev yapan erkek beden eğitimi öğretmenlerinin % 14,3’nün, bayan öğretmenlerin %27,3’ünün duygusal tükenmişliği yaşadığını belirtmiştir³¹. Pepe (2008), duygusal tükenme alt boyutunu cinsiyete göre karşılaştırıldığında kadın

öğretmenler lehine anlamlı fark bulunduğunu, duyarsızlaşma ve kişisel başarı alt boyutlarında anlamlı bir farklılık bulunmadığını belirtmiştir⁴⁸. Ayrıca Brudnik (2004), Polonya'nın Cracow ve Wieliczka şehirlerinde görev yapan beden eğitimi öğretmenlerinin duygusal tükenme alt boyutunda cinsiyet açısından kadın öğretmenlerin lehine farklılık tespit etmiştir¹¹. Yapılan bu çalışma sonuçları bizim elde ettiğimiz sonuçları destekler niteliktedir.

Bunun yanında yine beden eğitimi öğretmenleri üzerinde yapılan bazı araştırmalarda; Vurgun ve ark. (2006)'nın İzmir ilinde görev yapan beden eğitimi öğretmenleri⁶⁰, Gençay (2007)'in Kahramanmaraş il merkezinde görev yapan beden eğitimi öğretmenleri²³, Kale (2007)'nin Türkiye genelinde 247 beden eğitimi öğretmeni³², Kelgökmen ve ark. (2007)'nin Ankara ili merkez ilköğretim okullarında görev yapan beden eğitimi öğretmenleri³⁴, Gezer (2008)'in beden eğitimi ve spor yüksekokulları öğretim elemanları²⁴, Kurtlar (2009)'in Marmara bölgesinde engelli okullarda görev yapan beden eğitimi öğretmenleri³⁹ ile yapılan araştırmada cinsiyet ile tükenmişlik düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Beden eğitimi öğretmenleri ile ilgili yapılan bir başka çalışmada da erkek öğretmenlerin kadın öğretmenlere göre daha fazla tükenmişlik düzeyine sahip olduğu belirtilmiştir²¹. Yapılan bu çalışma sonuçları bizim elde ettiğimiz sonuçları desteklememektedir.

Yapılan çalışmada, beden eğitimi öğretmenlerinde kadın veya erkek olmanın duyarsızlaşma ve kişisel başarı ortalamaları arasında farklılığa yol açmadığı belirlenirken, duygusal tükenme düzeyleri cinsiyet değişkeninden etkilenmektedir. Kadın öğretmenlerin daha fazla duygusal tükenme yaşamalarının; toplumda kadına ve erkeğe özgü olarak nitelenen kalıplaşmış rollerin etkisinden olabilir. Ayrıca kadınların daha fazla duygusal tükenme yaşamaları onların işleri dışında anne, eş ve işgören

olarak üstlendikleri farklı rollerin fazlalığı ile açıklanabilir⁵⁸. Bununla beraber kadının yüksek gelir, sosyal statü ve otonomi gibi meslekle ilişkili ödülleri daha az değerlendirmeleri⁸, bunun yanı sıra edinilen cinsiyet rolleri gereği, kadınların diğer insanların sorunlarına daha duyarlı olmaları nedeniyle⁶² duygusal tükenmeye daha yatkın olabilecekleri düşünülebilir.

Tükenmişlik ile kıdem değişkenine ait bulgular incelendiğinde; “kişisel başarı” alt ölçeğinde 6-10 yıl kıdemi olan beden eğitimi öğretmenleri, 21 yıl ve üstü kıdemi olan beden eğitimi öğretmenlerine oranla anlamlı biçimde daha yüksek puan almışlardır. Yani 6-10 yıl kıdemi olan beden eğitimi öğretmenlerinin daha fazla tükenmişlik yaşadığı tespit edilmiştir (Tablo 16). “Duygusal tükenme” ve “Duyarsızlaşma” alt ölçekleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır (Tablo 15). İlgili literatür incelendiğinde, tükenmişlik puanları üzerinde kıdem faktörünün etkisine ilişkin farklı sonuçlar olduğu görülmektedir. Beden eğitimi öğretmenleri üzerinde yapılan araştırmalarda; Kurtlar (2009), duyarsızlaşma alt boyutunun kıdeme göre farklılaştığını, kişisel başarı ve duygusal tükenme alt boyutlarında farklılaşmadığını belirtmiştir³⁹. Özkan (2007) öğretmenlerinin çalışma yıllarına (kıdemlerine) göre kişisel başarı alt boyutunda tükenmişlikleri dikkate alındığında en çok tükenmişlik yüzdesine sahip olanların %42 ile 0-5 yıl arası hizmet süresine sahip olan öğretmenler olduğunu, daha sonra sırayla; %36 ile 6-10 yıl arası hizmet süresine, %29 ile 11-15 yıl arası hizmet süresine ve %17 ile 16 yıl ve üzerinde hizmet süresine sahip olan öğretmenler geldiğini belirtmiştir⁴⁷. Kale (2007), Gençay (2007) ve Vurgun (2006) kıdeme bağlı olarak beden eğitimi öğretmenlerinin duygusal tükenme, duyarsızlaşma, kişisel başarı alt boyutlarında anlamlı bir farklılık belirtmemiştir^{32,23,60}. Kelgökmen ve ark. (2007) duyarsızlaşma alt boyutunda 1-10 yıl mesleki kıdeme sahip öğretmenlerin diğer gruplarda bulunan öğretmenlere göre tükenmişliği daha yüksek yaşadıklarını, duygusal tükenme ve kişisel başarı alt

boyutlarında ise anlamlı bir farklılığa rastlanmadığını belirtmiştir³⁴. Bu araştırma bulguları bizim bulgularımızı kısmen destekler niteliktedir.

Yapılan çalışmadan elde edilen bulgulara göre beden eğitimi öğretmenlerinin kıdemi duygusal tükenme ve duyarsızlaşma ortalamaları arasında farklılığa yol açmadığı belirlenirken, kişisel başarı düzeyleri kıdem değişkeninden etkilenmektedir. Azalan kişisel başarı hissinde azalma, kıdem ile olumlu bir ilişki içinde olduğu belirlenmiştir. Buna göre genç beden eğitimi öğretmenleri daha fazla tükenmişlik yaşama eğilimlidirler. Mesleğe yeni başlayanların daha idealist oldukları ve meslekten beklentilerin çok olması nedeni ile daha fazla tükenmişlik yaşayabileceklerini bununla birlikte çalışılan süre arttıkça beklenti düzeyinin azalmasına paralel olarak tükenmişlik düzeyinin de düşeceği söylenilebilir. Çalışmasının ilk yıllarında öğretmenin meslek hayatına uyum sürecinde kendine güven duygusunun eksikliği, öğretmenlerin problemlerle başa çıkma becerisinin düşüklüğü, tecrübe eksikliği gibi durumlar zaman zaman yılgınlığa sebep olabilir. Problemlerin yoğun olarak görülmesinin de mesleğe yeni başlayan öğretmenlerin kişisel başarı alt boyutunda tükenmişliği yaşamasına neden olabilir. Ayrıca deneyimli beden eğitimi öğretmenleri eğitim örgütlerini daha yakından tanımaları ve elde ettikleri deneyim ve tecrübelerinden gelen destekle kendilerini daha başarılı olarak algılamalarına ve beklenti düzeyini yüksek tutmamalarına bağlanabilir.

Tükenmişlik ile görev yeri değişkenine ait bulgular incelendiğinde; “duygusal tükenme” alt ölçeğinde ilde (merkez) görev yapan öğretmenlerin ilçelerde görev yapan öğretmenlere oranla anlamlı biçimde daha yüksek puan almışlardır. Yani ilde (merkez) görev yapan beden eğitimi öğretmenlerinin daha fazla tükenmişlik yaşadığı tespit edilmiştir. Ayrıca duyarsızlaşma ve kişisel başarı ortalamaları arasındaki fark anlamlı

bulunmamıştır (Tablo 17). İlgili literatür incelendiğinde, beden eğitimi öğretmenleri üzerinde yapılan araştırmada; Kale (2007), beden eğitimi öğretmenlerinin görev yerlerine bağlı olarak duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarı alt boyutlarında herhangi bir farklılık tespit edilmemiştir³². Bu araştırma bulguları bizim bulgularımızı kısmen destekler niteliktedir. Bu araştırmada elde edilen, ilde (merkez) görev yapan beden eğitimi öğretmenlerinin duygusal tükenme düzeylerinin daha yüksek olması bulgunun sebebi beden eğitimi öğretmenlerin ilde (merkez) çalışırken kendilerini yetersiz hissetmeleri, daha fazla çalışıp yorulmaları ve kendilerini algılama biçimleri olabilir.

Tükenmişlik ile ders verdikleri sınıflardaki ortalama öğrenci sayısı değişkenine ait bulgular incelendiğinde; “duygusal tükenme”, “duyarsızlaşma” ve “kişisel başarı” alt boyutlarında anlamlı bir sonuca ulaşılamamıştır (Tablo 19). İlgili literatür incelendiğinde, tükenmişlik puanları üzerinde sınıflardaki ortalama öğrenci sayısı faktörünün etkisine ilişkin beden eğitimi öğretmenleri ile ilgili bir araştırmaya rastlanmamıştır. Öğretmenler üzerinde yapılan araştırmalarda ise; Şahin (2007), öğretmenlerin tükenmişlik düzeyleri ile duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarı boyutlarında anlamlı fark bulmuştur. Üç alt boyutta da sınıflardaki ortalama öğrenci sayısı 41 ve üzeri olan okullarda çalışan öğretmenlerin tükenmişlik düzeyleri diğer gruplardan fazladır. Duyarsızlaşma ve kişisel başarı alt boyutlarında öğretmenlerin tükenmişlik düzeyleri sınıflardaki ortalama öğrenci sayısı ile doğru orantılı olarak ilişki gösterdiği belirlenmiştir⁵⁶. Ayrıca Gündüz (2004) ve Tümkaya (1996)’nın araştırmalarında da öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerine ve sınıflardaki ortalama öğrenci sayısı faktörünün etkisi belirlenmiştir^{27,58}. Ancak Aksoy (2007)’un özel eğitim kurumunda çalışan öğretmenler² ve Kırılmaz ve ark (2000) ilköğretim kurumlarında çalışan öğretmenler⁴⁶ üzerinde yaptıkları araştırmalarda sınıflardaki ortalama öğrenci sayısının tükenmişliğin hiçbir

alt boyutunda anlamlı bir sonuca ulaşılammıştır. Bu araştırma bulguları bizim bulgularımızı destekler niteliktedir.

Yapılan araştırmada anlamlı bulunamasa da duyarsızlaşma, duygusal tükenme ve kişisel başarı düzeylerinde sınıf mevcudunun artmasına paralel olarak tükenmişliğin de arttığı söylenilebilir (Tablo 18). Bu duruma, kalabalık sınıflarda verimin ve performansın düşmesinin, fiziksel anlamda yorucu şartlar oluşmasının sebep olduğu söylenebilir. Öğretmen, öğrenci sayısı yüksek sınıflarda daha çok çalışacak, enerji harcayacak ve duygusal olarak tükenecek, kalabalık yüzünden öğrencilerle daha az ilgileneyeği için giderek duyarsızlaşacak, istediği verime ulaşamayınca kendini daha çok başarısız görecektir.

Tükenmişlik ile öğretmenlerinin ders araç-gereç yeterliliği değişkenine ait bulgular incelendiğinde; “duygusal tükenme”, “duyarsızlaşma” ve “kişisel başarı” alt boyutlarında anlamlı bir sonuca ulaşılammıştır (Tablo 21). İlgili literatür incelendiğinde, Beden eğitimi öğretmenleri üzerinde yapılan araştırmada; Şahin (2008) okuldaki araç-gereç durumunun kişisel başarı alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulamazken, duygusal tükenme duyarsızlaşma alt boyutlarında anlamlı bir farklılık bulmuştur. Araştırmaya katılan beden eğitimi öğretmenlerinin çalıştıkları okuldaki araç-gereç durumunu “çok yetersiz” ve “yetersiz” olarak belirtenlerin daha fazla “duygusal tükenme” ve “duyarsızlaşma” yaşadıkları ve “kişisel başarı” durumlarının okuldaki araç gereç durumundan etkilenmediği, bulunmuştur⁵⁷. Ayrıca Fejgin ve ark. (2005) tarafından yapılan çalışmada, fiziksel koşulların beden eğitimi öğretmenleri açısından oldukça önem taşıdığı ve tükenmişlik düzeyini de etkilediğini belirtmişleridir²¹.

Yapılan araştırmada anlamlı bulunamasa da “duyarsızlaşma”, “duygusal tüklenme” ve “kişisel başarı” düzeylerinde ders araç-gereç yeterlilik düzeyine paralel olarak tüklenmişliğinde arttığı söylenilebilir (Tablo 20). Bu sonuçlara göre araç-gereç durumunun iyi olması tüklenmişlik düzeylerini olumlu etkileyeceği, olumlu çalışma koşullarının öğretmenleri daha verimli çalışmaya yönelteceği düşünölebilir.

Tüklenmişlik ile öğretmenlerin okullarında spor salonu bulunması değişkenine ait bulgular incelendiğinde; “duygusal tüklenme”, “duyarsızlaşma” ve “kişisel başarı” alt boyutlarında anlamlı bir sonuca ulaşılamamıştır. Yapılan araştırmada anlamlı bulunamasa da duyarsızlaşma, duygusal tüklenme ve kişisel başarı düzeylerinde spor salonu bulunmamasının tüklenmişliğinde arttığı söylenilebilir (Tablo 22). Başka bir ifadeyle çalıştıkları okulda spor salonu bulunan beden eğitimi öğretmenlerinin tüklenmişliğin tüm boyutlarında daha az tüklenme yaşadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlara göre okullarda spor salonunun bulunmasının tüklenmişlik düzeylerini olumlu etkileyeceği, olumlu çalışma koşullarının öğretmenleri daha verimli çalışmaya yönelteceği söylenilebilir. İlgili literatür incelendiğinde, Beden eğitimi öğretmenleri üzerinde yapılan araştırmada; Vurgun ve ark. (2006), çalıştıkları okulda spor salonuna sahip olan beden eğitimi öğretmenlerinin, duygusal tüklenme düzeylerinin spor salonuna sahip olmayan beden eğitimi öğretmenlerine göre düşük ortalamaya sahip olduğu belirlenmiřtir⁶⁰. Ayrıca şahin (2008), beden eğitimi öğretmenlerinin çalıştıkları okulda spor salonu bulunma durumuna göre, duygusal tüklenme ve kişisel başarı alt boyutlarında anlamlı bir farklılık belirtmiřtir⁵⁷.

Tüklenmişlik ile öğretmenlerinin beden eğitimi ders saatinin yeterliliği değişkenine ait bulgular incelendiğinde; duyarsızlaşma alt boyutunda ders saatini hiç yeterli bulmayan beden eğitimi öğretmenleri,

ders saatini az yeterli bulan beden eğitimi öğretmenlerine göre daha yüksek puan ortalamasına sahip oldukları belirlenmiştir (Tablo 25). Yani ders saatini hiç yeterli bulmayan beden eğitimi öğretmenlerinin daha fazla tükenmişlik yaşadığı tespit edilmiştir. “Duygusal tükenme” ve “kişisel başarı” alt ölçekleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır (Tablo 24). İlgili literatür incelendiğinde, bu yönde bir çalışmaya rastlanmamıştır. Beden eğitimi ders saatinin yetersizliği öğretmenlerin kendilerini verimsiz hissetmelerine ve duyarsızlaşmalarına neden olabilir. Kendini verimsiz bulan öğretmenlerin de daha fazla stresli olması sebebi ile daha çok tükenmişlik yaşadıkları söylenebilir.

Tükenmişlik ile öğretmenlerin mesleki seminer veya hizmet içi eğitime katılma değişkenine ait bulgular incelendiğinde; beden eğitimi öğretmenlerinin mesleki seminer veya hizmet içi eğitime katılma düzeylerine göre, “duygusal tükenme” alt boyutunda anlamlı sonuçlara ulaşılırken, “duyarsızlaşma” ve “kişisel başarı” alt boyutlarında anlamlı bir sonuca ulaşamamıştır (Tablo 27). Duygusal tükenme alt boyutunda mesleki seminer veya hizmet içi eğitime katılan öğretmenlerinin, mesleki seminer veya hizmet içi eğitime katılan ama yetersiz bulan beden eğitimi öğretmenlerine göre daha düşük puan ortalamasına sahip oldukları belirlenmiştir (Tablo 28). Yani mesleki seminer veya hizmet içi eğitime katılan ama yetersiz bulan beden eğitimi öğretmenlerinin daha fazla tükenmişlik yaşadığı tespit edilmiştir. Literatürde bu konu ile ilgili bu yönde bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Tükenmişlik ile öğretmenlerin öğretmenlik mesleğinin gelirini yeterli bulma değişkenine ait bulgular incelendiğinde; beden eğitimi öğretmenlerinin öğretmenlik mesleğinin gelirini yeterli bulma düzeylerine göre, “duygusal tükenme” ve “kişisel başarı” alt boyutlarında anlamlı sonuçlara ulaşılırken, “duyarsızlaşma” alt boyutunda anlamlı bir sonuca

ulaşılamamıştır (Tablo 30). Duygusal tükenme alt boyutunda öğretmenlik mesleğinin gelirini yeterli bulmayan öğretmenlerin, öğretmenlik mesleğinin gelirini kısmen yeterli bulan öğretmenlerine göre; kişisel başarı alt boyutunda ise öğretmenlik mesleğinin gelirini yeterli bulan öğretmenlerin, öğretmenlik mesleğinin gelirini yeterli bulmayan öğretmenlere göre daha yüksek puan ortalamasına sahip oldukları belirlenmiştir (Tablo 31). Literatürde beden eğitimi öğretmenleri ile ilgili bu yönde bir çalışmaya rastlanmamıştır. Para insanların ihtiyaçlarını gidermede önemli bir ihtiyaçtır. Ayrıca para günümüzde başarı ve saygınlık içinde geçerli bir ölçüt niteliğini korumaktadır. Literatür incelendiğinde pek çok araştırmada yetersiz ücretin tükenmişliğin önemli yordayıcılardan biri olduğu kabul edilir. Ülkemizde öğretmenlik genel olarak en az gelir getiren mesleklerden biridir. Ancak bu araştırmada öğretmenlik mesleğinin gelirini yeterli bulma değişkeninde tükenmişliğin kişisel başarı alt boyutunda öğretmenlik mesleğinin gelirini yeterli bulanların, öğretmenlik mesleğinin gelirini yeterli bulmayanlardan daha fazla tükenmişlik yaşamaları ilginçtir. Bunun nedenlerinin incelenmesi bu alanda yapılacak olan başka araştırmalar için gerekçe olabileceği düşünülebilir.

Tükenmişlik ile öğretmenlerin iş değişikliği yapma değişkenine ait bulgular incelendiğinde; beden eğitimi öğretmenlerinin iş değişikliği yapma isteklerine göre, “duygusal tükenme” ve “duyarsızlaşma” alt boyutlarında anlamlı sonuçlara ulaşılrken, “kişisel başarı” alt boyutunda anlamlı bir sonuca ulaşılamamıştır (Tablo 33). Duygusal tükenme alt boyutunda iş değişikliği yapmayı düşünmeyen öğretmenlerin, iş değişikliği yapmayı bazen düşünen öğretmenlere ve iş değişikliği yapmayı düşünen öğretmenlere; iş değişikliği yapmayı bazen düşünen öğretmenlerin, iş değişikliği yapmayı düşünen öğretmenlere göre daha düşük puan ortalamasına sahip oldukları belirlenmiştir. Duyarsızlaşma alt boyutunda iş değişikliği yapmayı düşünmeyen öğretmenlerin, iş değişikliği yapmayı

bazen düşünen öğretmenlere ve iş değişikliği yapmayı düşünen öğretmenlere; iş değişikliği yapmayı bazen düşünen öğretmenlerin, iş değişikliği yapmayı düşünen öğretmenlere göre daha düşük puan ortalamasına sahip oldukları belirlenmiştir (Tablo 34). İlgili literatür incelendiğinde, Beden eğitimi öğretmenleri üzerinde yapılan araştırmada; Şahin (2008), mesleği bırakmayı düşünme durumuna göre tükenmişliğin duygusal tükenme, duyarsılaşma ve kişisel başarı alt boyutları arasında anlamlı bir farklılık belirlenmiştir. Mesleği bırakmayı düşünen beden eğitimi öğretmenlerinin tükenmişlik düzeyleri daha düşük bulunmuştur⁵⁷. Bu araştırma bulguları bizim bulgularımızı destekler niteliktedir.

6. SONUÇ

Ankara ili (merkez) ve ilçelerinde görev yapan beden eğitimi öğretmenlerinin tükenmişlik düzeylerinin demografik bilgilerinden elde edilen bağımsız değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla yapılan bu çalışmanın sonuçları kısaca şu şekilde özetlenebilir:

Beden eğitimi öğretmenlerinin genel tükenmişlik düzeyleri incelendiğinde ölçeğin tüm alt boyutlarından aldıkları puan ortalamaları, ölçekten alınabilecek maksimum ve minimum puanlar dikkate alındığında duygusal tükenme” orta, “duyarsızlaşma” ve “kişisel başarı” boyutlarında düşük düzeyde tükenmişlik yaşadıkları söylenebilir. Başka bir deyişle beden eğitimi öğretmenleri “*düşük bir tükenmişlik*” düzeyine sahiptir.

Cinsiyete göre beden eğitimi öğretmenlerinin duyarsızlaşma ve kişisel başarı boyutlarında tükenmişlik düzeyleri önemli biçimde farklılık göstermemekle birlikte, duygusal tükenme boyutunda önemli biçimde farklılaşmaktadır. Buna göre kadınlar erkeklere oranla daha fazla duygusal tükenme yaşamaktadırlar. Elde edilen bu bulguya dayalı olarak tükenmişliğin duyarsızlaşma ve kişisel başarı boyutlarında cinsiyete bağlı olmadığı söylenebilir.

Kıdeme göre beden eğitimi öğretmenlerinin duygusal tükenme ve duyarsızlaşma boyutlarında tükenmişlik düzeyleri önemli biçimde farklılık göstermemekle birlikte, kişisel başarı boyutunda önemli biçimde farklılaşmaktadır. Buna göre 6–10 yıl kıdemi olan beden eğitimi öğretmenleri, 21 yıl ve üstü kıdemi olan beden eğitimi öğretmenlerine oranla daha fazla tükenmişlik yaşamaktadırlar. Ayrıca öğretmenlerin mesleki kıdemlerinin duygusal tükenme ve duyarsızlaşma düzeylerini etkilemediği belirlenmiştir.

Görev yerlerine göre beden eğitimi öğretmenlerinin duyarsızlaşma ve kişisel başarı boyutlarında tükenmişlik düzeyleri önemli biçimde farklılık göstermemekle birlikte, duygusal tükenme boyutunda önemli biçimde farklılaşmaktadır. Buna göre ilde (merkez) görev yapan beden eğitimi öğretmenleri daha fazla tükenmişlik yaşamaktadırlar.

Ders verdikleri sınıflardaki ortalama öğrenci sayısına göre beden eğitimi öğretmenlerinin her üç alt boyut açısından da tükenmişlik düzeylerinde anlamlı bir farklılık saptanmamıştır.

Ders araç-gereç yeterliliği değişkenine göre beden eğitimi öğretmenleri tükenmişliğin her üç alt boyutunda da anlamlı farklılık göstermemiştir.

Okullarında spor salonu bulunması değişkenine göre tükenmişliğin her üç alt boyutu açısından da anlamlı bir farklılık saptanmamıştır.

Beden eğitimi ders saatinin yeterliliği değişkenine göre beden eğitimi öğretmenlerinin duygusal tükenme ve kişisel başarı boyutlarında tükenmişlik düzeyleri önemli biçimde farklılık göstermemekle birlikte, duyarsızlaşma boyutunda önemli biçimde farklılaşmaktadır. Buna göre ders saatini hiç yeterli bulmayan beden eğitimi öğretmenleri, ders saatini az yeterli bulan beden eğitimi öğretmenlerine göre daha fazla tükenmişlik yaşamaktadırlar.

Mesleki seminer veya hizmet içi eğitime katılma değişkenine göre beden eğitimi öğretmenlerinin duyarsızlaşma ve kişisel başarı boyutlarında tükenmişlik düzeyleri önemli biçimde farklılık göstermemekle birlikte, duygusal tükenme boyutunda önemli biçimde farklılaşmaktadır. Buna göre mesleki seminer veya hizmet içi eğitime katılan ama yetersiz bulan beden

eğitimi ğretmenlerinin duygusal tükenme boyutunda daha fazla tükenmişlik yaşadığı tespit edilmiştir

Öğretmenlik mesleğinin gelirini yeterli bulma değişkenine göre beden eğitimi ğretmenlerinin duyarsızlaşma boyutunda tükenmişlik düzeyleri önemli biçimde farklılık göstermemekle birlikte, duygusal tükenme ve kişisel başarı boyutlarında önemli biçimde farklılaşmaktadır. Buna göre duygusal tükenme alt boyutunda öğretmenlik mesleğinin gelirini yeterli bulmayan öğretmenlerin, öğretmenlik mesleğinin gelirini kısmen yeterli bulan öğretmenlerine göre; kişisel başarı alt boyutunda ise öğretmenlik mesleğinin gelirini yeterli bulan öğretmenlerin, öğretmenlik mesleğinin gelirini yeterli bulmayan öğretmenlere göre daha fazla tükenmişlik yaşamaktadırlar.

Öğretmenlerin iş değişikliği yapma değişkenine göre beden eğitimi ğretmenlerinin kişisel başarı boyutunda tükenmişlik düzeyleri önemli biçimde farklılık göstermemekle birlikte, duygusal tükenme ve duyarsızlaşma boyutlarında önemli biçimde farklılaşmaktadır. Buna göre duygusal tükenme alt boyutunda iş değişikliği yapmayı düşünmeyen öğretmenlerin, iş değişikliği yapmayı bazen düşünen öğretmenlere ve iş değişikliği yapmayı düşünen öğretmenlere; iş değişikliği yapmayı bazen düşünen öğretmenlerin, iş değişikliği yapmayı düşünen öğretmenlere göre daha az tükenmişlik yaşamaktadırlar. Duyarsızlaşma alt boyutunda iş değişikliği yapmayı düşünmeyen öğretmenlerin, iş değişikliği yapmayı bazen düşünen öğretmenlere ve iş değişikliği yapmayı düşünen öğretmenlere; iş değişikliği yapmayı bazen düşünen öğretmenlerin, iş değişikliği yapmayı düşünen öğretmenlere göre daha az tükenmişlik yaşamaktadırlar.

Araştırmada elde edilen sonuçlar doğrultusunda aşağıdaki öneriler sunulmuştur:

✓ Mesleğe yeni başlayan öğretmenlere karşılaşılabileceği sorunlar anlatılıp, bu sorunlara en uygun çözümleri bulabilmesi için yardımcı olunmasının yanında, genç göreve yeni başlayan öğretmenler başta olmak üzere öğretmenlere yönelik sosyal etkinlikler düzenlenebilir, destek programları sunulabilir. Ayrıca deneyimli öğretmenlerin niçin tükenmişlik yaşamadıkları araştırılmalıdır.

✓ Öğretmenlerin meslekte karşılaştıkları sorunlar ve çatışmalarla baş edebilmeleri için hizmet içi eğitim kursları ve seminer programlarında tükenmişlik ve stres konularına ve bunları önleme yollarına yer verilmelidir.

✓ Okullarda Beden Eğitimi dersinin önemi vurgulanmalı, beden eğitimi öğretmenlerinin görevlerini daha iyi idame ettirebilmeleri için öğretmenlerin çalışma ortamları ve fiziki imkânlar mümkün olduğunca (araç-gereç/spor salonu) arttırılmalıdır.

✓ Tükenmişlik sendromu öğretmenlere tanıtılmalı, süreç ile ilgili bilgiler verilmeli, belirtilere karşı duyarlı ve tedbirli olmaları sağlanmalıdır. Tükenmişliğin yaşanmasını önleyecek, yaşandığında üstesinden gelinebilecek örgütlenmeler yapılmalı ve bu konularda detaylı araştırmalar yapılmalıdır.

✓ Tükenmişliği etkileyecek farklı değişkenler incelenerek belirlenmeye çalışılabilir. Daha çok sayıda ve değişik illerde çalışmalar yapılmalı, ayrıca nitel araştırma yöntemleriyle beden eğitimi öğretmenlerinin tükenmişlikleri incelenmelidir.

7. ÖZET

Bu araştırmanın amacı, Ankara ili (merkez) ve ilçelerinde görev yapan beden eğitimi öğretmenlerinin tükenmişlik düzeylerini belirleyerek bazı demografik değişkenler açısından tükenmişlik düzeylerinin farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemektir.

Araştırmanın evrenini 2009–2010 eğitim-öğretim yılında Ankara ili (merkez) ve ilçelerinde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı ilk ve ortaöğretim okullarında görev yapan 1174 beden eğitimi öğretmenleri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklem grubunu ise, Ankara ili (merkez) ve ilçelerinde görev yapan ve tesadüfî örneklem yöntemiyle ulaşılan toplam 430 beden eğitimi öğretmeni oluşturmaktadır.

Araştırmada veri toplamak amacıyla Kişisel Bilgi Formu ve Maslach Tükenmişlik Envanteri-Eğitimci Formu kullanılmıştır. Verilerin analizinde, yapılan normallik sınamasına göre ikili küme karşılaştırmaları için bağımsız grup t testi, üç veya daha fazla küme karşılaştırmaları için tek yönlü varyans analizi; tek yönlü varyans analiz sonucu anlamlı bulunan farklılıkların kaynağını belirlemek üzere, varyansların homojen olmasından dolayı Tukey HSD çoklu karşılaştırma testi kullanılmıştır. Araştırmada anlamlılık düzeyi 0.05 olarak kabul edilmiştir.

Yapılan analizler sonucunda araştırmaya katılan beden eğitimi öğretmenlerinin tükenmişliği düşük düzeyde yaşadıkları belirlenmiştir. Beden eğitimi öğretmenlerinin tükenmişlik düzeyinin duygusal tükenme alt boyutunda cinsiyet, görev yeri, mesleki seminer veya hizmet içi eğitime katılma, öğretmenlik mesleğinin gelirini yeterli bulma ve öğretmenlerin iş değişikliği yapmayı düşünmeleri; duyarsızlaşma alt boyutunda beden eğitimi ders saatinin yeterliliği ve öğretmenlerin iş değişikliği yapmayı

düşünmeleri; kişisel başarı alt boyutunda kıdem ve öğretmenlik mesleğinin gelirini yeterli bulma değişkenlerine göre farklılık gösterdiği saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Beden eğitimi öğretmeni, tükenmişlik, duygusal tükenme, duyarsızlaşma, kişisel başarı.

8. SUMMARY

The aim of this research is to determine the exhaustion level of physical education teachers (PE Teachers) assigned in Ankara region and to determine whether or not a difference occurs on their exhaustion level in terms of some demographics variants.

1174 PE teachers, who serve in the 2009-2010 years at the primary and secondary schools under the Ministry of National Education assigned in Ankara region, constitute the research process. In addition, 430 PE teachers assigned in Ankara region who have been contacted by 'random sampling method' constitute the sampling group of the research.

In order to collect the data, 'Personal Information Form' and 'Maslach Exhaustion Inventory-Educator Form' have been used. In analyzing the data; the test of independent group t for the comparison of two groups in terms of test of normalcy, one way variant analysis for the comparisons of three or more groups; due to homogeneity of variants, Tukey HSD multiple comparison test have been used in order to determine the source variations found meaningful of the one way variant analysis. Significance level is acknowledged as 0.05 in the research.

After analyses, exhaustion level of participated PE teachers has been found adequate in the research process. Differences have been found under the subsection of emotional exhaustion of PE teachers in terms of gender, duty station, career seminar or participation in service training, considering the salaries are adequate and thinking of changing the title, adequacy of working hours on physical education under the level of desensitization and thinking of changing the title, under the individual

achievement subsection, finding the teachers' salaries and seniorities are adequate.

Key Words: Physical education teacher (PE Teacher), burnout, emotional exhaustion, personal accomplishment, depersonalization

9. KAYNAKLAR

1. Akçamete G, Kaner S, Sucuoğlu B. Öğretmenlerde Tükenmişlik İş Doyumu ve Kişilik. 1.Basım. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım; 2001.
2. Aksoy ŞU. Eskişehir İli Özel Eğitim Kurumlarında Çalışan Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeylerinin Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans. Eskişehir: Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi; 2007.
3. Altıntaş E. Teknik Öğretmenlerde Tükenmişlik Düzeyini Etkileyen Bazı Faktörler ve Yardımcı Değişkenler. 4. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi, 10-12 Eylül Eskişehir; 1997).
4. Aydın P. İş Yaşamında Stres. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık; 2002.
5. Aydın K. Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Tükenmişlik Düzeyleri ve Tükenmişliği Etkileyen Bazı Faktörlerin İncelenmesi. Aksaray İl Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi; 2004.
6. Başoğlu B. Ankara İli Devlet Liselerinde Görev Yapan Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Mesleki Sorunları Üzerine Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi; 1996.
7. Baykoçak C. Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Mesleki Sorunları ve Tükenmişlik Düzeyleri (Bursa İli Örneği). Yüksek Lisans. Sakarya: Sakarya Üniversitesi; 2002.
8. Baysal A. Lise ve Dengi Okul Öğretmenlerinde Meslekte Tükenmişliğe Etki Eden Faktörler. Doktora Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi; 1995.
9. Bilgi HM. Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Tükenmişlik Düzeyleri (Güneydoğu Anadolu Bölgesel Uygulaması). Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi; 2005.
10. Bilgin D. Temel Beden Eğitimi ve Spor Araştırmaları. İzmir: Medikal Yayınları; 1996.

11. Brudnik M. Burnout in Physical Training Teachers A Macro-Path of Professional Burnout. ACTA Universitatis Palackianae Olomucensis Gymnica 2004; 34 (2): 7-17.
12. Charles A. Foundation of Physical Education and Sport. London; 1983.
13. Chopman PW, Huteheson SM. Attirion from TEaching Corees: A. Discriminant Analysis. American Educational Research Journal 1981;1(3):24-25.
14. Çalgın E. Niğde İlinde Görev Yapmakta Olan Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Mevcut Durumlarının Değerlendirilmesi ve Mesleki Sorunlarının Tespiti. Yüksek Lisans Tezi. Niğde: Niğde Üniversitesi; 2003.
15. Çam O. Tükenmişlik Envanterinin Geçerlik ve Güvenirliğinin Araştırılması. 7.Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları El Kitabı. Ankara: Psikologlar Derneği Yayınları; 1993.
16. Çimen S. İlköğretim Öğretmenlerinin Tükenmişlik Yaşantıları ve Yeterlilik Algıları. Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli:Kocaeli Üniversitesi; 2007.
17. Demirel M, Kalkavan A, Yüzük E, Şinoforoğlu T. Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Tükenmişlik Düzeylerinin Tespiti (Kütahya İl Örneği) 9. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi, (3-5 Kasım Muğla; 2006).
18. D.P.T. Beşinci 5 Yıllık Kalkınma Planı. Ankara: S.Ö.İ.K. Raporu; 1983.
19. Ergin C. Doktor ve Hemşirelerde Tükenmişlik ve Maslach Tükenmişlik Envanterinin Uygulanması. 7.Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları El Kitabı. Ankara: Psikologlar Derneği Yayınları; 1992.
20. Erkal M. Sosyolojik Açıdan Spor. İstanbul: Filis Yayınları; 1982.
21. Fejgin N, Ephraty N, Ben-Sira D. Work Environment and Burnout of Physical Education Teachers. Journal of Teaching in Physical Education 1995; 15(1); 64-78.

22. Freudenberger NJ. Staff Burnout. Journal of Social Issues 1974; 159-165.
23. Gençay ÖA. Beden Eğitimi Öğretmenlerinin İş Doyumu ve Mesleki Tükenmişliklerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. Kastamonu Eğitim Dergisi 2007; 15(2): 765-780.
24. Gezer E. Stres Veren Yaşam Olaylarının, Öğretim Elemanlarının, Depresyon Ve Tükenmişlik Düzeylerine Etkisi. Doktora tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi; 2008.
25. Gezgin MF, Amman T. Temel Eğitimde Yararlılık Açısından Spor Olgusu. Eğitim Kurumlarında Beden Eğitimi ve Spor II. Ulusal Sempozyumu, (Manisa; 1993).
26. Girgin G. İlkokul Öğretmenlerinde Meslekten Tükenmişliğin Gelişimini Etkileyen Değişkenlerin Analizi ve Bir Model Önerisi. Doktora Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi;1995.
27. Gündüz B. Öğretmenlerde Tükenmişliğin Akılcı Olmayan İnançlar ve Bazı Mesleki Değişkenlere Göre Yordanması. Yüksek lisans tezi. Adana: Çukurova Üniversitesi; 2004.
28. Gündüz B. İlköğretim Öğretmenlerin Tükenmişlik. Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Derneği 2005;152-166.
29. Gündüz H. Yatılı İlköğretim Bölge Okullarında Görev Yapan Yönetici ve Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeyleri. Yüksek Lisans Tezi. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi; 2006.
30. Hipps ES, Halpin G. Job Stress Related to Performance David Accreditation, Locus of Control, Age and Gender as Related to Job Satisfaction and Burnout In Teacher and Principals. Alabama: Speeches or Meeting Paper 150 Report Research; 1991.
31. İde O. Engelli Okullarında Görev Yapan Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Tükenmişlik Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma (Akdeniz Bölgesi Örneği). Yüksek Lisans Tezi. Sakarya: Sakarya Üniversitesi; 2008.

32. Kale F. Beden Eğitimi Öğretmenlerinin İş Doyumu ve Tükenmişlik Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Niğde: Niğde Üniversitesi; 2007.
33. Karasar N. Bilimsel Araştırma Yöntemi. Ankara: Nobel Yayınları; 2006.
34. Kelgökmen AH, Saçlı F, Demirhan G. (2007). İlköğretim Okullarında Görev Yapan Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Tükenmişlik Düzeylerinin Saptanması ve Karşılaştırılması. 5. Ulusal Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Sempozyumu (2-3 Kasım Adana; 2007).
35. Kıncal R. Eğitim Bilimlerine Giriş. 1. Baskı Erzurum: Eser Ofset; 1997.
36. Kırılmaz A, Çelen Y, Sarp N. İlköğretim’de Çalışan Bir Öğretmen Grubunda Tükenmişlik Durumu Araştırması. İlköğretim-Online 2000; 2(1): 2-9.
37. Koustelios A. Burnout Among Physical Education Teachers in Greece. International Journal of Physical Education 2003; 40(1): 32-38.
38. Koustelios A, Tsigilis N. The Relationship Between Burnout and Job Satisfaction Among Physical Education Teachers: A Multivariate Approach. European Physical Education Review 2005; 11(2); 189-203.
39. Kurtlar C. Engelli Okullarında Görev Yapan Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Tükenmişlik Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma (Marmara Bölgesi Örneği). Yüksek Lisans Tezi. Sakarya: Sakarya Üniversitesi; 2009.
40. Lee A. Occupational Stress and Burnout Among Korean Secondary Physical Education Teachers: Testing The Job Demands-Control-Support Model. Doctoral dissertation, North Carolina: North Carolina Greensboro University; 2004.
41. Litt MD, Turk DC. Sources of Stress and Disertisfaction in Experenced High Scholl Teachers, Journoul of Edeueational Research 1985: 178-185.

42. Maslach C. & Jackson SE. The Measurement of Experienced Burnout. Journal of Occupational Behavior 1981: 2;99-131.
43. Maslach C, Schaufeli WB, & Leiter MP. Job burnout. Annual Review of Psychology 2001: 52; 397-422.
44. Maslach C. & Zimbardo PG. Burnout-The Cost of Caring. New Jersey: Prentice-Hall, Inc., Englewood Cliffs: 1982.
45. M.E. B Öğretmen Yetiştirme ve Eğitim Genel Müdürlüğü 22.08.1996 tarih ve 3608 sayılı yazılarına ekli taslak programı
46. Özkan ŞY. Niğde İlinde Görevli Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin Araştırılması. Yüksek Lisans Tezi. Niğde: Niğde Üniversitesi; 2007.
47. Özkan H. Türkiye’de Beden Eğitimi ve Spor Öğretmeni Yetiştirmek İçin Bir Model. Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi; 1999.
48. Pepe Ş. Beden Eğitimi Ve Spor Öğretmenlerinin Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi; 2008.
49. Peker R. Anadolu İlköğretim ve Lise Öğretmenlerinde Mesleki Tükenmişliğin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi, Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi 2002.
50. Schaufeli WB, Dierendock DW. A Cautionary Note About The Cross-National and Clinical Validity of Cut-Off Points of The Maslach Burnout Inventory. Psychological Reports 1995: 76(3); 1083-1090.
51. Sergiovonni TS. Dactor Which Affect Sotis Facion and Dissatisfaction of Teacher Jonnoul of Educational Adminastrotion 1965: 5;66-82.
52. Sezgin AS. Hastane Okullarında Çalışan Yönetici ve Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeyleri. Yüksek Lisans Tezi. Edirne: Trakya Üniversitesi; 2006.

53. Sönmez ZD. Acil Servislerde Çalışan Hemşirelerin Tükenmişlik Düzeyleri. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi; 2006.
54. Sucuoğlu B, Kuloğlu N. Özürlü Çocuklarla Çalışan Öğretmenlerde Tükenmişliğin Değerlendirilmesi. Türk Psikologlar Dergisi 1996: Cilt 1, Haziran;36.
55. Smith D. Leng GW. Prevalence and Sources of Burnout in Singapore Secondary School Physical Education Teachers. Journal of Teaching in Physical Education 2003: 2,, 203-218.
56. Şahin DE. Öğretmenlerin Mesleki Tükenmişlik Düzeyleri (Ankara İli İlköğretim Ve Ortaöğretim Okulları Örneği). Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi; 2007.
57. Şahin Ş. Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Tükenmişlik Ve Yaşam Doyumu Düzeyleri. Yüksek Lisans Tezi, Mersin: Mersin Üniversitesi; 2008.
58. Tümkaya S. Öğretmenlerdeki Tükenmişlik Görülen Psikolojik Belirtiler ve Başa Çıkma Davranışları. Doktora Tezi. Adana: Çukurova Üniversitesi; 1996.
59. Vızlı C. Görme Engelliler İlköğretim Okullarında Çalışan Öğretmenlerle Normal İlköğretim Okullarında Çalışan Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeylerinin Karşılaştırılması Üsküdar İlçesi Örneği. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi; 2005.
60. Vurgun N, Dorak F, Çetinkalp ZK. The determination of physical education teachers' life satisfaction and burnout levels in private and public schools. 9th International Sport Sciences Congress, (3-5 November Muğla; 2006).
61. Yetim A. Sosyoloji ve Spor. Ankara: Berikan Yayınevi; 2008
62. Yıldırım F. Banka Çalışanlarında İş Doyumu ve Algılanan Rol Çatışması İle Tükenmişlik Arasındaki İlişki. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi; 1996.

10. EKLER

Ek.1 Kişisel Bilgi Formu

Değerli Meslektaşım,

Aşağıda, "**Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Tükenmişlik Düzeylerinin Araştırılması**" konulu bir araştırmada kullanılmak üzere görüşleriniz sorulmaktadır. Soruları özenle cevaplamanız araştırmaya olumlu ve eleştirel bir katkı sağlayacaktır. Cevaplarınız sadece bilimsel amaçla kullanılacaktır. Lütfen her soruda size en uygun olan seçenekteki parantez içine **(X)** işareti koyunuz ve boş soru bırakmayınız. Yardımlarınız için teşekkürler.

Mehmet Tuna

Beden Eğitimi Öğretmeni

Cinsiyetiniz;

Kadın () Erkek ()

Öğretmenlikteki Kıdeminiz;

() 1-5 Yıl

() 6-10 Yıl

() 11-15 Yıl

() 16-20 Yıl

() 20 Yıldan Fazla

Okulunuz hangi ilçeye bağlı? (Lütfen Belirtiniz)

.....

Okulunuzdaki Sınıfların Ortalama Mevcudu;

() 20 ve Daha Az

() 21-30 Arası

() 31-40 Arası

() 41-50 Arası

Ders araçları ve gereçleri bakımından okulunuz yeterli mi ?

- ☐ Hiç yeterli değil
- ☐ Az yeterli
- ☐ Kısmen yeterli
- ☐ Tamamen yeterli

Okulunuzda spor salonu varmı?

- ☐ Var
- ☐ Yok

Beden eğitimi ders saatleri yeterli mi?

- ☐ Hiç yeterli değil
- ☐ Az yeterli
- ☐ Kısmen yeterli
- ☐ Tamamen yeterli

Mesleğiniz ile ilgili seminer veya hizmet içi eğitime katıldınız mı?

- ☐ Katıldım
- ☐ Katıldım ama yetersiz
- ☐ Katılmadım

Öğretmenlik mesleğinin gelirini yeterli buluyor musunuz?

- ☐ Yetersiz
- ☐ Kısmen yeterli
- ☐ Yeterli

Öğretmenlik mesleğini bırakıp başka bir iş yapmayı düşündünüz mü?

- ☐ Hayır
- ☐ Bazen
- ☐ Evet

Ek. 2. Maslach Tükenmişlik Ölçeği

Aşağıda belli bazı duyguları ve durumları içeren ifadeler yer almaktadır. Bu ifadelerde belirtilen duygu ve durumları yaşayıp yaşamadığınızı düşünerek size en uygun olan sıklık sayısını aşağıdaki tabloya bakarak her cümle için en uygun rakamı yazmanız gerekmektedir.

Duyguları Yaşama Sıklığı ve Sayısı				
0	1	2	3	4
Hiçbir zaman	Çok nadir	Bazen	Çoğu zaman	Her zaman

	Hangi sıklıkla	
1		İşimden soğuduğumu hissediyorum.
2		İş dönüşü kendimi tükenmiş hissediyorum.
3		Sabah kalktığımda bir gün daha bu işi kaldıramayacağımı hissediyorum.
4		Öğrencilerimin neler hissettiklerini hemen anlarım.
5		Öğrencilerime sanki insan değillermiş gibi davrandığımı hissediyorum.
6		Bütün gün öğrencilerle uğraşmak benim için gerçekten çok yıpratıcı.
7		Öğrencilerimin sorunlarına en uygun çözüm yollarını bulurum.
8		Yaptığım işten tükendiğimi hissediyorum.
9		Yaptığım iş sayesinde insanların yaşamına katkıda bulunduğumu hissediyorum.
10		Bu mesleğe girdiğimden beri insanlara karşı sertleştim.
11		Bu mesleğin beni giderek katılaştırmasından korkuyorum.
12		Çok şeyler yapabilecek güçteyim.
13		İşimin beni kısıtladığını hissediyorum.
14		İşimde çok fazla çalıştığımı hissediyorum.
15		Öğrencilerime ne olduğu umurumda değil.
16		Doğrudan doğruya insanlar ile çalışmak bende çok fazla stres yapıyor.
17		Öğrencilerimle aramda rahat bir hava yaratırım.
18		İnsanlarla yakın bir çalışmadan sonra kendimi canlanmış hissederim.
19		Öğretmenlik mesleğinde kayda değer birçok başarı elde ettiğime inanıyorum.
20		Yolun sonuna geldiğimi hissediyorum.
21		İşimde duygusal sorunlara serinkanlılık ile yaklaşırım.
22		Öğrencilerimin bazı problemlerinden dolayı beni suçladıklarını hissediyorum.

Ek. 3. Araştırma Evreni Resmi Yazısı

T.C.
ANKARA VALİLİĞİ
Milli Eğitim Müdürlüğü

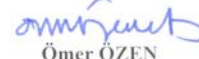
BÖLÜM : Beden Eğitimi
SAYI : B.08.4.MEM.4.06.00.05.420/ 111633 16.12.2009
KONU :

Sayın
Mehmet TUNA
(Kaya Bayazıtöğlü Lisesi Beden Eğitimi Öğretmeni)

İLGİ: 3/12/2009 Tarihli dilekçeniz.

İlgide kayıtlı dilekçenizde istemiş olduğunuz İlimiz Merkez ve Taşra ilçelerinde görev yapan Beden Eğitimi Öğretmenlerinin sayısı ekte gönderilmiştir.

Bilgilerinize rica ederim.

Ömer ÖZEN
Şube Müdürü

EKİ: 1- Beden Eğitimi Öğretmen Sayıları.

İl Bazında Öğretmen Normları

ATA11001

Yeni Sil Kaydet İptal Arama Yazdır Yenile

Brans Kodu : 2265

Brans Adı : Beden Eğitimi

İlgili Branslar :

Sorgula

☐ İlgili Bransları Dahil Et

Hata Bildir Yardım Çıkış

Norm Fazlalığı
Norm Değer
Norm Eksikliği

İlçelere göre gruplandırılmış normlar

	İlçe Adı	Brans	Norm	Mevcut	İhtiyaç	Fazla
1	SİNCAN	Beden Eğitimi	126	80	46	-
2	ALTINDAĞ	Beden Eğitimi	127	99	28	-
3	POLATLI	Beden Eğitimi	41	17	24	-
4	ÇUBUK	Beden Eğitimi	33	10	23	-
5	AKYURT	Beden Eğitimi	14	2	12	-
6	HAYMANA	Beden Eğitimi	21	9	12	-
7	BALA	Beden Eğitimi	15	4	11	-
8	KAZAN	Beden Eğitimi	15	5	10	-
9	MAMAK	Beden Eğitimi	133	123	10	-
10	KIZILCAHAMAM	Beden Eğitimi	12	3	9	-
11	PURSAKLAR	Beden Eğitimi	31	23	8	-
12	ŞEREFLİKOÇHİSAR	Beden Eğitimi	19	12	7	-
13	GÖLBAŞI	Beden Eğitimi	30	25	5	-
14	BEYPAZARI	Beden Eğitimi	14	9	5	-
15	AYAS	Beden Eğitimi	7	3	4	-
16	NALLIHAN	Beden Eğitimi	11	9	2	-
17	GÜDÜL	Beden Eğitimi	6	4	2	-
18	ELMADAĞ	Beden Eğitimi	18	16	2	-
19	ETİMESGUT	Beden Eğitimi	97	95	2	-
20	EVREN	Beden Eğitimi	2	1	1	-
21	ÇAMLIDERE	Beden Eğitimi	4	4	-	-
22	KALECİK	Beden Eğitimi	6	6	-	-
23	KEÇİÖREN	Beden Eğitimi	185	186	-	1
24	YENİMAHALLE	Beden Eğitimi	165	185	-	20
25	ÇANKAYA	Beden Eğitimi	190	217	-	27
26	TOPLAM		1322	1147	175	-

Tüm hakları Millî Eğitim Bakanlığına aittir.

11. TEŞEKKÜR

Araştırmamın en başından sonuna kadar, her an ulaşabildiğim, görüş ve önerilerini paylaşan, araştırmamda bana rehberlik eden değerli danışmanım Sayın Yrd. Doç. Dr. Zafer ÇİMEN'e bu çalışmamdaki desteği için teşekkür ederim.

Araştırmamın her aşamasında değerli fikirleriyle bana destek olan değerli arkadaşım Murat ERDOĞDU' ya çalışma süresince beni hep destekleyen, motive eden, moral veren; hayat arkadaşım Ayşe Nurgül TUNA'ya, kızım M. Sena TUNA'ya Okuliçi Beden Eğitimi Spor ve İzcilik Daire Başkanlığındaki iş arkadaşlarıma, Ankara İl Lig Heyetindeki arkadaşlarıma ve Milli Eğitim Bakanlığı Okuliçi Beden Eğitimi Spor ve İzcilik Dairesi Başkanı İsmail TOKSÖZ, Daire Başkan Yardımcısı Metin CENGİZ'e ve çalışmaya katılan değerli beden eğitimi öğretmenlerine sonsuz teşekkür ederim.

Mehmet TUNA

Ankara 2010

12. ÖZGEÇMİŞ

Araştırmacı, 1972 yılında Antalya'da doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini aynı ilde tamamladı. 1989 yılında Gazi Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Bölümü'nü kazandı. 1993 yılında bu bölümden mezun olduktan sonra 1994 yılında Afyon Atatürk Lisesi'nde beden eğitimi öğretmeni olarak göreve başladı. 1995 yılında Ankara Tevfik İleri İmam Hatip Lisesi ve Anadolu İmam Hatip Lisesi, 2003 yılında Gazi Mesleki Eğitim Merkezi ve Kaya Bayazıtöğlu Lisesi'nde görev yaptı. Aynı yıl Ankara Milli Eğitim Md. Beden Eğitimi Spor Ve İzcilik Bölümünde Valilik görevlendirmesi ile 2008 yılı sonuna kadar sırasıyla futbol tertip komitesi, lig heyeti üyesi ve lig heyeti genel sekreterliği görevlerinde bulundu. 2009 yılında Milli Eğitim Bakanlığı Okulîçi Beden Eğitimi Spor ve İzcilik Dairesi Başkanlığı bünyesinde Spor Faaliyetleri ve Beden Eğitimi Öğretmenleri Şubesinde Uzman Koordinatör Formatör Beden Eğitimi Öğretmeni olarak Bakanlık oluru göreve başladı. Halen bu görevine devam etmekle beraber Türkiye Okul Sporları Federasyonu Başkan Vekilliği ve Türkiye Futbol Federasyonu temsilciliği görevlerini yürütmektedir. Lisansüstü eğitimine 1994 Gazi Üniversitesi sağlık Bilimler Enstitüsü Spor Yönetimi Anabilim Dalı'nda yüksek lisans sınavını kazanarak başlamasına rağmen çeşitli sebeplerden dolayı ders dönemini tamamladıktan sonra tez dönemine uzun bir ara verdikten sonra 2008 yılında çalışmalarına devam etmiştir.

Mesleki hayatında birçok yönetim görevleri ve başarıları bulunan araştırmacı evli olup Almanca bilmektedir.